

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Transformační procesy centrální části Prahy

po roce 1989

Linda Klečková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Transformační procesy centrální části Prahy

po roce 1989

Linda Klečková

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Toušek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

.....

Plzeň, duben 2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce Mgr. Lacovi Touškovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, ochotu, trpělivost a zejména jeho inspirativní přístup.

Poděkování náleží mojí báječné rodině a všem „lidem dobré vůle“, kteří se ochotně podíleli na mém výzkumu.

Obsah

1... ÚVOD	1
2... TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	2
2.1. Proměna postsocialistické Prahy po roce 1989	2
2.1.1. Globalizace	4
2.1.2. Trh s nemovitostmi	5
2.1.3. Internacionalizace na trhu práce	6
2.1.4. Urban shrinkage	6
2.2. Transformace městské struktury	7
2.2.1. Revitalizace	7
2.2.2. Komeracionalizace	8
2.2.3. Gentrifikace	9
2.2.4. Úloha veřejné správy.....	13
2.3. Úbytek veřejného městského prostoru	14
2.3.1. Nákupní centra	14
2.3.2. Domestikace cappuccinem.....	16
2.3.3. Brakový prostor	16
3... PETRSKÁ ČTVRŤ: SOCIÁLNĚ-URBÁNNÍ HISTORIE	18
4... PRAKTICKÁ ČÁST	20
4.1. Cíl výzkumu	20
4.2. Metodologie výzkumu	20
4.2.1. Polostrukturované rozhovory a aktéři.....	21
4.2.2. Analýza dat.....	22
4.3. Výsledky výzkumu	24
4.3.1. Změna vlastnické struktury bytového fondu	24

4.3.2. Dílo zkázy = dílo obnovy	25
4.3.3. Jakmile si tu člověk zvykne, už nechce pryč	26
4.3.4. Houska na krámě	28
4.3.5. Nechceme být město duchů	29
4.3.6. Hotelový krém.....	32
4.4. Shrnutí výzkumu	33
5...ZÁVĚR	35
6...SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	36
7...PŘÍLOHY.....	41
Příloha 1 – Mapky	41
Příloha 2 – Tabulky.....	43
Příloha 3 – Grafy	48
Příloha 4 – Obrazová příloha.....	50
8...RESUMÉ	56

1 ÚVOD

Když Karel Čapek popisoval ve svém cestopisu po Anglii londýnskou ulici, postrádal u ní rysy, jež jsou podle něj charakteristické pro jihoevropská, ale i středoevropská města:

„Tady (rozuměj v Londýně) ulice není ten nejzajímavější lokál, kde vás potká tisícera podívaná a promluví k vám tisíc dobrodružství; lokál, kde lidé pískají nebo se perou, hlučí, koketují, odpočívají, básní nebo filozofují, chodí na stranu a užívají života a dělají vtipy nebo politiku a shlukují se ve dvojice, v trojice, zástupy nebo revoluce.“ (Čapek, 1980, s. 19).

Právě to tehdy Čapek nacházel a oceňoval na ulicích třeba Prahy. Jeho výčet charakteristik bychom dnes mohli považovat za výstižný soubor kritérií, podle něhož lze posoudit, zda je ulice pouze dopravním kanálem, opuštěným místem nebo veřejným prostorem. Neboť právě přítomnost nebo alespoň latentní možnost aktivit, které Čapek vyjmenovával, dělá z prostoru scénu veřejného života, místo setkávání, vzájemné konfrontace, vykročení ze sféry pouze individuální či rodinné do otevřeného prostoru sociální komunikace (Kratochvíl, 2015). Podstatnější je srovnání se stavem, jaký nacházíme ve městech dnes. Vždyť právě v průběhu dvacátého století prošla města radikální proměnou své fyzické podoby a struktury a stejně tak se proměnily i formy života v nich (tamtéž).

Cílem této bakalářské práce je podchycení proměn prostorové struktury hlavního města Prahy po roce 1989 se zaměřením na Petřskou čtvrť, která je částí katastrálního území Nové Město a která se v postsocialistickém období dynamicky proměňuje a postupně transformuje v atraktivní rezidenční čtvrť. Práce se věnuje především proměnám urbánního a sociálního prostředí v této čtvrti po roce 1989. Teoretická část práce je zaměřena na analýzu procesů a zachycení mechanismů měnící se prostorové a sociální struktury centrální části hlavního města - revitalizace, komercializace, gentrifikace.

Praktická část práce zkoumá konkrétní dopady na jednotlivé aktéry (původní i nové obyvatele Petrské čtvrti) z jejich pohledu, a to v důsledku výše uvedených procesů, tedy jakým způsobem prostorová transformace ovlivňuje každodennost samotných aktérů. Závěrečná část práce je věnována především zhodnocení kladných a negativních dopadů výše uvedených transformačních procesů na obyvatele dotčené lokality.

Inspirací pro moji práci byl urbánní výzkum Davida Leye (1983), který zkoumal vztahy mezi prostředím a chováním jednotlivců, proměny a funkce vnitřního města a každodenní vnímání dané lokality ze strany obyvatel. Podle Leye (tamtéž) charakter dané čtvrti působí na chování jeho obyvatel a vymezuje jejich aktivitu, s čímž mmj. souvisí i antropocentrické vnímání města, kdy rezident sám určuje jeho definici (Ley, 1983).

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1 Proměna postsocialistické Prahy po roce 1989

Město představuje geografický systém vyznačující se jak největší prostorovou koncentrací společenských aktivit, tak i nebývalou rychlostí a hloubkou jejich proměn. Některá města procházejí postupnou evoluční restrukturalizací, tak jak se přizpůsobují dlouhodobým společenským trendům, některá města se na svých dlouhodobých vývojových trajektoriích mohou ocitnout v situaci poměrně dramatických zvrátů, k nimž dochází ve chvíli, kdy se výchozí principy umístování funkcí, firem a domácností v prostoru měst zcela změny (Sýkora, 2014). Praha představuje velmi specifickou lokalitu v rámci České republiky, vyznačující se výjimečnou dynamikou přeměn nastartovaných reformami politického a ekonomického prostředí v roce 1989. Tyto reformy měly významný vliv i na fungování města a jeho prostorový vzorec, ať už se jedná o fyzické, funkční či sociální prostředí. Ve městě

jsme svědky nových procesů, které s různě silnou intenzitou přetvářejí funkční využití, morfologii a sociální prostředí jednotlivých částí města.

Transformaci můžeme vnímat jako postupný víceúrovňový proces (Sýkora, Bouzarovski, 2012). Nejdříve vláda svými řízenými institucionálními transformacemi zavedla základní pravidla tržní směny, přerozdělila majetek státu mezi velké množství soukromých aktérů a otevřela domácí prostředí vlivům globální ekonomiky. Tím se vytvořily podmínky pro individuální aktivity jednotlivců, podnikatelů, firem a domácností a spontánní utváření kapitalistické společnosti. Proměny města začaly ovlivňovat takové společenské procesy, jako jsou internacionalizace, ekonomická restrukturalizace a sociální diferenciaci. Vládou řízené transformace otevřely brány sociálním praktikám a společenským procesům, které do zděděného prostředí socialistických měst začaly promítat jevy a trendy známé z globalizujícího se prostředí kapitalistických měst. Základním organizačním principem postsocialistických měst jsou radikální transformace městských struktur. Zejména radikální transformace městských center, vybraných lokalit vnitřního města a masivní suburbanizace (Sýkora, 2014). Jejich skladba a charakter jsou v kapitalismu výsledkem soutěže komerčních funkcí o umístění na nejlukrativnějších místech.

Základní diferenciací v prostorové struktuře města je kvalitativní různorodost jeho částí a čtvrtí, což výlučně podmiňuje i koncentraci, rychlost a typologii transformačních procesů. Z toho důvodu nastává odlišný vývoj v městském jádru, ve vnitřním městě nebo na jeho periferii (Sýkora, 1996). Transformace a procesy neprobíhají ve vnitřních částech Prahy rovnoměrně, jak z hlediska času, tak intenzity a značná část vnitřního města je transformacemi ovlivněna jen velmi slabě (Ouředníček, Temelová, 2009). Oproti tomu jiné čtvrti vnitřního města jsou transformacemi zasaženy velmi

výrazně a sledujeme zde projevy řady procesů, jako jsou revitalizace, komercializace (tamtéž).

Čtyři desetiletí utvářené struktury socialistického města se naráz dostaly do nesouladu s nově ustanovenými tržními podmínkami. Liberalizace cen, restituce a privatizace nemovitého majetku zcela změnila podmínky. Tvář městských center se během několika let dramaticky změnila. Banky a obchodní centra přispěla k fyzické regeneraci, ne však nutně k efektivnějšímu využití budov. Zároveň se z center měst začalo vytrácet bydlení, ne vždy se důsledně hledělo na ochranu historického dědictví a automobilům se dávala přednost v době, kdy v západních metropolích se jejich vstup do center omezoval (Sýkora, 2007).

2.1.1 Globalizace

Proměny současných světových měst jsou čím dál významněji ovlivněny procesem globalizace, která se neprojevuje jenom v ekonomické sféře, ale výrazně ovlivňuje společnost a každodenní život jedince, jeho chování a kulturní návyky (Giddens, 2003).

„Aktéři globalizace (firmy, organizace i jedinci), kteří se aktivně pohybují na mezinárodní úrovni a utvářejí globalizaci, představují hlavní síly formující charakter současné restrukturalizace na lokální úrovni, zejména ve velkých městech“ (Sýkora, 2000, s. 57).

Globalizace zcela převálcovala komunitní charakter vnitřně soudržných lokálních společenství, na nichž moderní urbanismus postavil své koncepty měst složených ze čtvrtí.

„Čtvrť bydlíště už dávno není sociálně-prostorovou jednotkou soužití a sdílení životních zkušeností. Nemalá část obyvatel nicméně vyhledává vibrující zkušenost bezprostřední rozmanitosti každodenního městského života a na vzestupu jsou sociálně a etnicky smíšené čtvrtě“ (Sýkora, 1996, s. 128).

Globalizační trendy v odvětví maloobchodu v ČR patří k nejviditelnějším rysům socioekonomické transformace po roce

1989. Zanedbanost prostoru pro uspokojování nákupních potřeb byla v českých reáliích v období centrálně-plánované ekonomiky velmi vysoká ve srovnání s tržními ekonomikami v západní Evropě (Krásný, 1990) a nutnost změnit tyto poměry v nových demokratizačních systémech byla velmi silná. Maloobchod nepředstavuje tak sofistikované odvětví jako výroba nebo výzkum, dochází tedy k relativně rychlému zprovoznování nových prodejen napříč celým sídelním systémem. Na druhé straně zde nebyly dostatečně uplatňovány regulační mechanismy, byť u nás existuje zákonná úprava o podmínkách územního plánování. Transformační proces utváření nových spotřebních vzorců, přičemž klíčovým atributem je zde prostor, získal novou dimenzi.

2.1.2 Trh s nemovitostmi

Prostřednictvím trhu s nemovitostmi dochází k významným proměnám ve fyzické, funkční a sociální prostorové struktuře města. V důsledku restituce a liberalizace cen po roce 1991 došlo k výrazné aktivitě na trhu nemovitostí v Praze, a zahraniční developéři se stali významnými aktéry na trhu s nemovitostmi, kteří požadovali kvalitní kanceláře, obchody a sklady. V rámci restitucí se v centru Prahy do soukromého vlastnictví vrátilo až 70% nemovitostí (Sýkora, 1996), čím se uvolnilo k prodeji velké množství budov a pozemků. Umožnění rychlého přerozdělení stávajících nemovitostí mezi nové vlastníky a uživatele pomohlo širokou nabídkou administrativních a obchodních prostor k rychlému rozvoji podnikání, občany odměnilo rozšířením nabídky zboží a služeb v provozovných nových soukromých vlastníků a vedlo k ekonomicky efektivnějšímu využití ploch v atraktivních lokalitách městského centra (Sýkora, 2001). Specifickou roli sehrála též deregulace nájemného, ať už se jedná o nájemné

komerčních prostor, které je od roku 1995 plně deregulováno, nebo nájemného bydlení, jehož deregulace byla ukončena v roce 2012.

Tlak na změny ve funkčním využití se významně dotkl vztahu mezi bydlením a ostatními funkcemi. Rychlá přeměna bytů na komerční funkce v městských prostorech byla umožněna i nedostatečnými legislativními a územně-plánovacími nástroji, které by mohly regulovat úbytky bytového fondu a stimulována odlišným způsobem stanovení nájemného za nebytové prostory (určované na tržním základě) a nájemného za byty. Podobně ostrý kontrast existuje s tržním nájemným za luxusní bydlení pro cizince a uvolněné a rekonstruované byty. Původní obyvatelé centra tak byli v mnoha případech nahrazeni kanceláři a cizinci (Sýkora, 2001).

2.1.3 Internacionalizace na trhu práce

Internationalizace ve velkých městech a metropolitních oblastech se projevuje především v těch ekonomických sektorech, kde je výrazný podíl firem v zahraničním nebo mezinárodním vlastnictví, tj. finančnictví, službách podnikům, na trhu práce. Do Prahy přišlo po roce 1991 značné množství západních cizinců, často manažerů nebo zaměstnanců významných společností, kteří disponují vysokými příjmy a stali se tak významnou silou na rozvíjejícím se trhu s byty v Praze. Jejich poptávka vedla k rekonstrukcím nájemných domů ve vybraných čtvrtích vnitřního města a následně změně sociální skladby obyvatelstva (Sýkora, 2001).

2.1.4 Urban shrinkage

Úbytek obyvatel zejména v jádrech měst, je možno interpretovat jako část posunů v prostorové organizaci městských regionů (mezi jádrem a zázemím). Za hlavní důvody klesajícího počtu obyvatel jsou označeny demografické změny jako snížení porodnosti,

dlouhodobé procesy stárnutí populace a změny věkové struktury (Rumpel, Slach, 2012). Pokles počtu obyvatel v některých městech a s ním související jevy jsou označovány anglofonním konceptem *urban shrinkage* nebo *shrinking cities*, což znamená v češtině *smrštění, zmenšení, snížení, redukce* počtu obyvatel města a také oslabení jeho politického, ekonomického či jiného významu v rámci hierarchie sídelního systému. Dle odhadů OSN a Evropské komise počet obyvatel západní, severní a jižní Evropy klesá minimálně dvě dekády a dá se očekávat, že tento trend bude normálním vývojovým procesem pro stále rostoucí počet evropských měst a městských regionů (tamtéž).

2.2 Transformace městské struktury

2.2.1 Revitalizace

Revitalizaci můžeme přeložit pojmem „znovuoživení“. V obecné rovině chápeme revitalizaci jako společenský proces, ve kterém se prolínají prvky strategického, územního a ekonomického plánování se sociodemografickými dopady. Revitalizace lokality znamená její celkové oživení a lepší využití stávajících zdrojů. To zahrnuje nejen obnovu bytového fondu, ale zástavby obecně, zlepšení infrastruktury, obnovu veřejného prostoru, zlepšení sítě sociálních služeb apod. (Novotná, 2007). To se týká rezidenční i komerční funkce lokality, proto jsou komercializace i gentrifikace součástí revitalizace, které většinou probíhají společně. „Navíc mezi nimi funguje určitý synergický efekt, kdy zkvalitňování jednoho podporuje zlepšování druhého a naopak. Naopak selhání jedné ze součástí (ať už obnovy rezidenční či komerční) snižuje účinky revitalizace jako celku“ (tamtéž, s. 16). V rámci gentrifikace rozumíme revitalizací zlepšení podmínek či přeměnu z hlediska bytového fondu a zlepšení sociálního statusu obyvatel daného území (Sýkora, 2017).

2.2.2 Komeracionalizace

Centrum města představuje nejexponovanější území v Praze, které bylo nejvíce zasaženo transformačními procesy. Rozhodujícím procesem měnícím centrum města byla komeracionalizace, která představuje zvyšování podílu komerčních funkcí (kanceláře společností, obchody, restaurace, hotely) na celkové struktuře využití ploch. Hlavními způsoby komeracionalizace jsou: 1) nahrazení bydlení, nekomerčních a méně výnosných aktivit progresivními komerčními funkcemi v rámci stávající zástavby, 2) demolice existujících budov zahrnující vymístění původních uživatelů a jejich nahrazení novými, objemnějšími a vyšší budovami užívanými progresivními komerčními funkcemi, 3) zástavba proluk a volných pozemků komerčními projekty (Sýkora, 2007, s. 141). Komeracionalizace, jakožto funkční změna, byla doprovázena změnami fyzického prostředí a to zejména prostřednictvím rekonstrukcí původních nemovitostí a novou výstavbou víceúčelových komerčních center (obvykle kanceláři a obchodů) na turisticky zaměřených zařízeních (hotely, restaurace, obchody). Téměř 70% kancelářských ploch nově postavených a rekonstruovaných v letech 1993-96 se soustředilo do dvou centrálních obvodů – Prahy 1 a 2 (Hampl, 1996, s. 141).

Proces komeracionalizace proměnil tvář městského centra během poměrně krátkého období 90. let 20. století. Nová výstavba a narůstající koncentrace komerčních funkcí však rovněž způsobila celou řadu problémů. Mezi nejzávažnější negativní důsledky patří úbytek obyvatelstva v důsledku vytlačování bydlení komerčními funkcemi (Sýkora, 2001).

Významný je i konflikt mezi snahou developerů stavět rozsáhlé moderní budovy a ochranou historického dědictví a architektonicky-urbanistického charakteru města. Největší stavební investice ve městech podnikají nadnárodní korporace nebo

investiční společnosti, jejichž firemní struktura pokrývá celou zeměkouli a jejichž jediným cílem je dosažení zisku pro akcionáře, kteří ani netuší, v kterém místě je generován.

2.2.3 Gentrifikace

Magické slůvko dnešního urbanismu, jakési zaklínadlo, které je v českých, resp. pražských poměrech většinou zmiňováno v negativní konotaci. Někteří urbanisté však hovoří o tom, že tu byla odjakživa, spolu s tím, jak se město rozrůstá, původně okrajové čtvrti se stávají částmi centrálními. O tom, že gentrifikace probíhá i v České republice, nepochybuje z odborníků vůbec nikdo. Podle sociálního geografa Martina Ouředníčka z Přírodovědecké fakulty se o ní ale dá v pravém slova smyslu mluvit pouze v případě Prahy a Brna (in Kašparová, 2018):

„První porevoluční česká gentrifikace se týkala pražských čtvrtí, jako jsou Malá Strana nebo Vinohrady. I když o klasickou gentrifikaci vlastně nešlo. Pionýrské stadium gentrifikace v Praze bylo netradiční. Nesplňovalo původní podmínku dělnických čtvrtí, ze kterých byli working class obyvatelé vytlačeni vrstvou lidí, kterým říkáme gentrifieři. Gentrifiery jsou například tzv. yuppies, ale mohou to být i třeba hipstři na Letné.“

Na téma gentrifikace v Praze bylo v posledních deseti letech napsáno několik bakalářských a diplomových prací. Ze všech výše uvedených prací vyplývá podobný závěr, který učinil Luděk Sýkora:

„Na rozdíl od zahraničních zkušeností, v České republice se gentrifikace starších lokalit vnitřního města nezdá být ani univerzální ani hlavní rezidenční strategií nových středních tříd, ale v budoucnu může její význam vzrůst. V případě Prahy můžeme hovořit o gentrifikujiících se oblastech, ale o gentrifikovaných oblastech už s většími obtížemi“ (2005, s. 104).

Vzhledem ke skutečnosti, že tato práce není zaměřena pouze na gentrifikaci vytýčené lokality, shrnu teoretické přístupy k dané problematice v anglosaském světě pouze v několika zásadních bodech. Proces gentrifikace byl poprvé popsán v roce 1964 socioložkou Ruth Glass, podle níž jsou významnými znaky gentrifikace fyzická obnova města, přechod od nájemního vztahu k

vlastnickému, vzestup cen nemovitostí a odsun či nahrazení původních dělnických tříd novou střední třídou (in Smith 2002).¹

V roce 1979 Neil Smith vytvořil vlastní ucelenou definici, ve které zdůraznil význam nabídkové strany.

„Gentrifikace je proces, při němž jsou chudé a dělnické části vnitřního města obnovovány díky přílivu soukromého kapitálu a příslušníků střední vrstvy, kteří si kupují či najímají byt ve čtvrti, která byla až do počátku gentrifikace postižena nedostatkem investic a úbytkem obyvatel střední třídy“ (Smith, 1996, s. 82).

Gentrifikace je podle něj neodmyslitelně spojena s existencí tzv. rent gap². Mezera nájmu můžeme chápat jako rozdíl mezi aktuální cenou nemovitosti a cenou při jejím „nejlepším využití“, kterou lze charakterizovat jako cenu dosažitelnou při plném využití zdrojů místa, přičemž těmito zdroji jsou míněny zejména kvalita a fyzický stav nemovitosti a pozemky, na nichž stojí, ale také další podmínky specifické pro danou oblast. Je-li mezera nájmu v oblasti velká, naznačuje to, že oblast v budoucnu pravděpodobně projde gentrifikací, protože developeři zde rozpoznají ziskovou příležitost (Smith, 1987). Tento pohled naznačuje, že mezera nájmu by měla postupně narůstat a nejvyšší hodnoty dosáhnout těsně před započatím gentrifikace.

V roce 1986 přichází David Ley s kritickou reakcí Smithova přístupu a na rozdíl od něj staví do popředí význam spotřebních faktorů. Ley se domnívá, že gentrifikace primárně souvisí s přeměnou ekonomické struktury společnosti a se vznikem nové střední třídy, jejíž spotřební chování a preference v bydlení vedly k růstu poptávky po bydlení ve vnitřním městě. Změny preferencí zahrnovaly odmítnutí vnímané „neautentické“ homogenity a kulturní

¹ Anglické slovo *gentry* dříve odkazovalo na skupinu lidí urozeného původu, kteří jsou společenským postavením hned pod aristokracií. Dnes už často odkazuje obecněji k lidem, kteří mají vyšší společenské postavení. I čeští odborníci slovo gentrifikace často vyslovují s počátečním „dž“, aby byl zachován důraz na jeho původ.

² Tento pojem lze přeložit jako „mezera nájmu“.

sterility předměstských částí ve prospěch osobitých sousedství vnitřního města s osobitou architekturou, společenskou a kulturní rozmanitostí a blízkostí centru..." (Ley, 1986 s. 521). Na základě rozsáhlého výzkumu definoval několik rozhodujících faktorů, mezi něž patří demografické charakteristiky, ekonomické faktory a vybavenost lokality. O sjednocení obou výše uvedených teorií se pokusil Chris Hamnett a dokázal, že obě teorie jsou navzájem komplementární.

„Gentrifikace je sociálním a prostorovým projevem posunu od industriální k post-industriální městské ekonomice založené na finančních, obchodních a kreativních službách, s přidruženými změnami v povaze a rozmístění práce, v třídní struktuře obyvatel, jejich příjmech a platech, životních stylech a ve struktuře trhu s nemovitostmi“ (Hamnett, 2003, s. 2402).

Jak je z výše uvedeného patrné, rozhodující význam přisuzuje Hamnett přeměně ekonomické struktury směrem od průmyslové výrobní sféry k sektoru služeb, která je jednou z charakteristik tzv. post-industriálního města, a příchodu nové skupiny, která zahrnuje tzv. „bílé límečky“, tedy manažery, odborníky apod., kteří disponují vyššími příjmy a jejichž životní styl a spotřební preference jsou jiné. Tyto tendence se koncentrují ve velkých městech a s tím se mění i zvyklosti a preference obyvatel, které se projevují i v jejich požadavcích na bydlení – chtějí bydlet v rozumné vzdálenosti od zaměstnání v centru, ale nemohou si dovolit žít v tradičních luxusních čtvrtích. Obnovené dělnické čtvrti ve vnitřním městě pak představují rozumnou kombinaci polohy a ceny. I vysvětlení úpadku dělnických čtvrtí lze nalézt ve změně ekonomické struktury – s klesající poptávkou po dělnických profesích klesají i příjmy dělníků a to se promítá i do kvality jejich bydlení.

S gentrifikací je nedílně spojena otázka vytlačení původních obyvatel. Někteří badatelé považují vymístění původních obyvatel

za klíčový prvek, jiní mu naopak nepřikládají velký význam. Podle Rowena Atkinsona je gentrifikaci složena ze dvou významných procesů. „Za prvé je to třídně orientovaná „kolonizace“ levnějších rezidenčních čtvrtí v sousedství a za druhé jsou to investice do obnovy fyzického bytového fondu“ (Atkinson, 2003, s. 2345). Pokud k nahrazení původních obyvatel nedojde, tj. původní obyvatelé ve čtvrti zůstávají, je pak pravděpodobně vhodnější mluvit o *incumbent upgrading* (Varady, 1986). Může též dojít k *citadelizaci*, tj. vytváření totálně izolovaných, uzavřených a chráněných zón v atraktivní prostředí. Zóny soustřeďují nejbohatší vrstvy (elity) obyvatelstva. Můžeme ji označit jako určitou formu gentrifikace, obecně však platí, že citadely mají vyšší úroveň než gentrifikované čtvrti.

V současné době se otázkou gentrifikace zabývá také Fran Tonkiss, která v rámci diskuze o příčinách gentrifikace ukázala na možnost, či dokonce nutnost kombinace ekonomického a kulturního vysvětlení při studiu proměn lokalit (Tonkiss, 2005).

V souvislosti s gentrifikací zmiňuje Martin Ouředníček (in Kašparová, 2018) výraz *yuppies* – *young urban professionals*, který je v literatuře spojován s životním stylem mladých, svobodných urbánně orientovaných lidí, kteří představují specifický segment městské populace (Ley, 1996; Zukin 1998). V jejich životním stylu se nejsilněji odráží proměna společnosti směrem k postmodernitě a do značné míry lze považovat za nositele proměn urbánního prostoru (Zukin, 1998). Místo bydliště a/nebo místo pracoviště je u většiny těchto lidí ukotveno v centrálních a vnitřních částech měst, kde realizují také nezanedbatelnou část své spotřeby. Nejinak je tomu v Praze. Jedná se o mladého člověka obvykle pod 35 let, který má dobré vzdělání a mnohdy alespoň jeden akademický titul (Ley, 1996). Zpravidla je svobodný, bezdětný a žije se svým partnerem, který rovněž pracuje. Navzdory svému nízkému věku má střední nebo vysoké příjmy, a vedle zaměstnání hrají důležitou pozici v jeho každodenním životě také

kultura, sport a zábava poskytovaná právě městským prostředím. Jde tedy o novou střední třídu, která vzhledem ke svému novému životnímu stylu a hodnotovým orientacím představuje potencionální poptávku po bydlení v centrálních částech měst.

2.2.4 Úloha veřejné správy

Zástupci města by měli vytvářet strategické a územní plány, regulovat novou výstavbu apod. V ideálním případě by měly státní a soukromý sektor spolupracovat a snažit se o znovuoživení centrálních sídel pomocí nástrojů územního plánování, které vedou k regulaci přílišné komercializace území, podpoře zachování a rozvoji bytové funkce a zatraktivnění veřejných prostranství. Významnou úlohou veřejné správy je podpora komplexních rozvojových řešení zahrnujících dopravní a jinou infrastrukturu, pro které v soukromých investorských záměrech prostor není. Do procesu územního plánování a schvalování strategických dokumentů vstupuje mnoho aktérů s vlastními zájmy: různé skupiny obyvatel, developpeři, realitní makléři, zájmové skupiny, politické strany apod., jejichž zájmy jsou často protichůdné. Mezi těmito aktéry by veřejná správa měla zastupovat tzv. veřejné zájmy. Avšak od 90. let chybí městu (resp. Magistrátu hl. m. Prahy) jasná bytová politika či plánování dopravní infrastruktury. Strategické dokumenty jako Územní plán či Metropolitní plán zcela selhaly, bytová politika Ministerstva pro místní rozvoj řešila spíše „vyloučené lokality“. V Praze existuje pět rozpracovaných regulačních plánů (Braník, Čakovice západ, Holešovický meandr, Petráská³ a Vinohrady). V současné době je pro Prahu platný však pouze jeden regulační plán – Anenská – daný vyhláškou hl. m. Prahy č. 6/2002.

³ Rozpracovaný regulační plán Petráská je znázorněn Obrázkem č. 1.

2.3 Úbytek veřejného městského prostoru

Dánský urbanista Jan Gehl ve své knize *Město pro lidi* vyznává zásadu „Život, prostor, budovy - prosím v tomto pořadí“ (Gehl, 2012, s. 198), podle níž je nutné postupovat při plánování města. Tedy v případě navrhování veřejných prostorů je třeba nejdříve přemýšlet o životě, který se zde má nebo může odehrávat, pak pro něj hledat prostorové předpoklady a teprve poté navrhovat architektonická řešení a materiální vyjádření obecně. Praxe při navrhování měst je zcela odlišná. Stačí se podívat na vizualizace či prolistovat architektonickými časopisy. Na fotografiích vynikne nově navržená kompozice, design předmětů či geometrie dlažby, ztrácí se však vztah k lidem, jimž tento prostor má sloužit. Takovouto otázku si položil jeden z průkopníků empirických průzkumů chování lidí ve veřejném prostoru William H. Whyte, když na počátku sedmdesátých let 20. století začal zkoumat, proč jsou některé prostory v New Yorku oblíbené a některé zůstávají nevyužívané (Kratochvíl, 2015).

V řadě měst, a tedy i v Praze, však ubývá vhodných míst k setkávání. Občané se vždýcky na ulicích potkávali, nyní se možná více střetávají ve virtuálním světě, ale to nemůže nahradit fyzický kontakt. Současná města i život v nich jsou jistě výrazně odlišné od minulosti, a stejně tak se tedy proměňují městské veřejné prostory a jejich životní náplň. Náš současný svět je stále méně přehledný, naše města ztratila soudržnost, čitelnost a jasné obrysy.

2.3.1 Nákupní centra

Města po roce 1989 velmi rychle ožila díky impulzům tržní ekonomiky, jež vrátila obchod a další funkce do parteru jejich náměstí a ulic. Tržiště bylo vedle jeho základní funkce obchodování vždy i scénou mezilidských kontaktů. Privatizace a

komercializace prostorů, v nichž se realizuje podstatný segment mezilidských kontaktů, které dříve probíhaly pod širým nebem náměstí, ulic a parků, se dnes koncentrují do kontrolovaných interiérů shopping mallů. Nová dimenze velkoformátových řetězcových prodejen a nákupních center nejenže vytlačila dříve tradiční formy maloobchodu do pozadí zájmu nakupujících, ale také výrazně změnila kulturní návyky spojené s nákupy u několika generací. Hovoříme zejména o nákupních centrech, která do značné míry zastoupila tradiční veřejný prostor se vším, co k tomu patří.

„Postupem času se do nákupních center „vystěhovaly“ četné obchodní o neobchodní funkce z jednotlivých městských částí (stravování, pošta, banky, lékařské ordinace a další) a nákupní centra v postsocialistických zemích přicházejí v souvislosti se změnou ve spotřebním chování společnosti a stávají se jedním z klíčových nositelů této změny. Nejen pro mladé lidi, ale i např. pro seniory v důchodovém věku se návštěva nákupního centra stává atrakcí, zábavou, trávením volného času, resp. jistou formou společenské události – být v centru dění“ (Kunc, Tonev, Frantál, Szczyrba, 2012, s. 883).

Proč je právě vznik velkých nákupních center a shopping mallů považován za jedno z ohrožení městského veřejného prostoru? Především v jeho privátním vlastnictví a s tím související míře kontroly chování, v obecné míře v manipulaci lidskými postoji a očekáváními, které mají být zcela podřízeny základnímu cíli, jímž je komerční zisk. „Shopping mally jsou výrazně introvertními objekty, které své okolí obvykle zcela ignorují“ (Kratochvíl, 2015, str. 9). Zastřešení a klimatizace učinily tato zařízení nezávislá na okolním podnebí a rozmarech počasí. Slepé vnější stěny bez oken dávají tento nezáměr o okolí zřetelně najevo. Smyslem je být uvnitř a to co nejdéle, proto bývá vnitřní prostorová struktura často záměrně nepřehledná. Příkladem jsou soukromé obchodní pasáže, které křížují městské bloky. Tyto trendy mohou z pohledu architekta vytvářet zajímavé perspektivy, ale z pohledu města bude skoro vždy jeho výsledkem rozptýlení a účinné uzavření lidí a

aktivit, vyprázdnění veřejných prostor od lidských bytostí a zajímavých atrakcí. Město se tak vylidňuje, je monotónnější a nebezpečnější, když přitom tytéž funkce, nyní uzavřené, mohly vylepšit mnohé veřejné prostory a město jako celek. Stále rostoucí mobilita, která uvolnila vazby člověka ke konkrétnímu místu a zároveň dopravními nároky připravila městské prostory o jejich obytný charakter.

2.3.2 Domestikace cappuccinem

Sharon Zukin používá zajímavý výraz *domestikace cappuccinem*, aby tím vyjádřila, pro jakou sociální skupinu bývají regenerované veřejné prostory určeny (in Atkinson, 2003). Často se jedná o rehabilitovaný administrativní komplex, oblíbený především lidmi ze středních vrstev „bílými límečky“, kteří si sem z kanceláře odskočí vypít na lavičce cappuccino, ocení bezpečnost místa (i za cenu toho, že je permanentně monitorováno bezpečnostními kamerami) i to, že zde nejsou obtěžováni bezdomovci, dealery drog, pouličními prodavači, nepovolenými hudebníky ani případnými demonstranty.

2.3.3 Brakový prostor

Rem Koolhaas ve svých esejích *Velikost. Generické město. Brakový prostor* píše, že „z ulice je přežitek, pouhá organizační pomůcka, pouhý segment kontinuální plochy...“ (in Tichá, 2006, s. 100). Obří stavby v sobě soustředí tak širokou nabídku, že odsávají život z venkovního prostoru, jenž se tak stává zbytečným, tím co zde zůstalo jako vyprázdněný „brakový prostor“. Brakový prostor je prostorem „generického města“, tj. města, jehož nejvýraznějším rysem je to, že žádné individuální rysy nemá, že je to město, jež se zbavilo své identity. Koolhasovy charakteristiky generického města a jeho prostoru odpovídají tomu, co Marc Augé označil jako *ne-místa* (Augé, 2009, s. 63).

Zároveň jsme však v současnosti svědky trendu diametrálně odlišného od oněch pesimistických vizí krize veřejného prostoru, jak se ukazuje na příkladu Barcelony či Kodaně, které se snaží o znovudobytí veřejného prostoru a formování jeho široce chápaných obytných kvalit (Kratochvíl, 2015). Důvodů může být řada: promyšlená městská politika, často podnětená občanskými iniciativami, protireakce na zahlcení měst individuální dopravou a její omezování ve prospěch jiných forem pohybu, rostoucí role turistického ruchu v ekonomice měst i obecně a proměna západních měst v postindustriální centra. O co jde ve skutečnosti, je mít ve městě dost prostoru a jít vstříc stejnému vývoji, jaký probíhá v ostatních evropských zemích. Rodiny jsou čím dál menší, populace stárne, lidé mají více času a energie na různé aktivity, ale schází jim prostor, kde je provozovat. Klíčové je, aby se lokální urbanisté naučili myslet způsobem, který upřednostňuje zájmy lidí.

3 PETRSKÁ ČTVRŤ: SOCIÁLNĚ-URBÁNNÍ HISTORIE

„Tmavým průjezdem bývalé brány této vejdemo do vnitřní prostory Biskupského dvora, kdež venkovský městys před námi se rozkládá. Zde totiž sestředily se nejnižší vrstvy svatopetrské chudiny, a mimo chudinu i jiný vyvrhel společnosti lidské, tak že Biskupský dvůr už z tohoto ohledu nechvalné pověsti požíval. Před časy tu však policie pražská činívala nejvydatnější lovy své a málo kdy s nepořízenou odcházívala. V zadní části dvora nalézalo se totiž několik krčem, které sloužívaly za shromáždění všem těm žvlům, jež měly desateru příčinu, aby světla denního a otevřenějších částí města se štítily. Nyní, arcit' se i tu vše k lepšímu změnilo, staré obyvatelstvo ustoupilo novému, jež s předešlým pranic společného nemá a i tato část města je zmodernisována; na místě bývalých chatrčí a nízkých domů, kolem nichž malé zahrádky zelinářské se táhly, vypínají se teď z velké části novověké činžovní domy a tím je původní ráz Biskupského dvora namnoze setřen.“ (Svátek, 1848, str. 32).

Podle Kosmovy kroniky osada Poříčí (dnešní území Petrské čtvrti) vznikla již koncem 11. století. Podle něho k první kolonizační vlně německých osídlenců dochází kolem roku 1090, k další o 50 let později. V letech 1130-1150 byla postavena románská bazilika jako prvopočátek historie kostela sv. Petra, přičemž zdvojená věž je typickým znakem německých kostelů (s ohledem na zde usazené německé kupce). Sociální složení obyvatel se radikálně změnilo po vybudování staroměstských hradeb, kdy bohatší němečtí kupci přesídlili do vnitřního města. Roku 1348 se osada Poříčí stává součástí vzniklého Nového Města, ve kterém bydleli spíše řemeslníci a zemědělci, tedy chudší a radikálnější složky obyvatelstva. V době husitských válek představovala Petrská čtvrť periferii města, navíc často stíženou povodněmi. V rozmezí 15. – 18. století dochází pozvolna k proměně ze čtvrti řemeslnické na čtvrť rezidenční, což je způsobeno změnou obživy obyvatel – původní řemeslníci se stávají obchodníky s daným produktem a sladovníci se profilují jako měšťanská podnikatelská elita. V 19. století zde byl největší podíl obyvatel dělnických profesí (42,3%) z tehdejší Prahy a 1/3 obyvatelstva tvořili Němci. Ani první světová válka tento poměr nesnížila, mezi oběma válkami byla jedna čtvrtina německého a jedna čtvrtina židovského obyvatelstva.

Drastické změny nastaly až po druhé světové válce, kdy obě skupiny nahradili především Pražané z jiných čtvrtí a přistěhovalci z venkova. Tato poválečná vlna nových obyvatel vyvolala nedostatek bytů a po převzetí moci komunisty došlo ke snížení kvality bydlení nevhodnými úpravami a k znehodnocení celých domů. Znárodnění živností vedlo též k znehodnocení nebytových prostor a většina obchodů se změnila ve sklady. Nové Město bylo do Pražské památkové rezervace prohlášeno až v roce 1971, a to pro výjimečný, dosud zachovalý městský půdorys a znovuobjevení kvality výstavby 19. století a první poloviny 20. století. I přesto však došlo k nenahraditelným ztrátám na mnoha renesančních domech a barokních domech. Po roce 1990 tento trend bohužel pokračuje a dochází k zastavování vnitrobloků, čímž mizí zeleň, není dořešen urbanistický ráz významných prostorů na obvodě území a rovněž nejsou dořešeny tradiční přilehlé oblasti pro oddech a venkovní aktivity obyvatel, např. ostrov Štvanice a pobřeží Vltavy (Novotný, 2008).

Do roku 1922 byla Petrská čtvrť součástí Prahy 1, v letech 1922-1949 součástí Prahy 2, v letech 1949-1960 součástí Prahy 3 (spolu s Karlínem) a od roku 1961 je opět součástí Prahy 1. V roce 1880 zde žilo 9 260 obyvatel, v roce 1990 6 615 obyvatel, v současné době je zde trvale hlášeno 3 627 obyvatel (viz Tabulka č. 1).

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíl výzkumu

Ve svém výzkumu sleduji proměnu Petrské čtvrti s cílem zjistit, jak prostorová transformace ovlivňuje každodennost⁴ samotných aktérů, jak tedy vnímají obyvatelé, eventuálně živnostníci, konkrétní dopady, které jsou důsledkem transformačních procesů po roce 1989 v centrální části Prahy. V důsledku restituace, komercializace, přestavby/prodeje nemovitostí, privatizace bytového fondu a následnému prodeji celých budov či bytových jednotek, počala výrazně stoupat cena nemovitostí, zvýšil se pohyb původních obyvatel, změnilo se také národnostní složení místních obyvatel a majitelů nemovitostí. Ve svém šetření zkoumám, jak výše uvedené fenomény vnímají obyvatelé (živnostníci) v jejich každodenním životě.

4.2 Metodologie výzkumu

Jak vyplývá z výše uvedených cílů, zajímala jsem se o otázky týkající se života lidí a jejich chování, uskutečnila jsem tedy kvalitativní induktivní výzkum, pomocí něhož jsem se snažila odhalit podstatu zkušeností respondentů s určitým jevem či získat nové a neotřelé názory na jevy, o nichž už něco vím. Jako metodu pro získávání dat jsem zvolila polostrukturované rozhovory a zúčastněné pozorování. Velkou výhodou spatřuji v tom, že jsem mohla v rámci svého terénního výzkumu využít dlouhodobou znalost prostředí, svoje deníkové záznamy a vlastní archiv

⁴ Každodennost je chápána jako souhrn všedních, pravidelně se opakujících, časově i prostorově uspořádaných lidských činností, které se řídí známými, avšak nepsanými pravidly. (Velký sociologický slovník, 1996, str. 483). S posunem společnosti směrem k postmodernitě dochází k pluralizaci individuálních podob každodenního života lidí i prostorového chování jednotlivců a domácností. Tradiční sociodemografické kategorie používané při interpretaci každodenních pohybů i prostorového rozhodování (věk, pohlaví, vzdělání apod.) jsou v současné době překrývány novými diferenciačními rovinami, mezi kterými hraje významnou roli životní styl a individuální přístup k životu (Novák, 2010).

fotografií z minulých let. Etnografický výzkum jsem provedla s cílem „porozumět zkoumanému sociálnímu světu a přiblížit se smyslu, který svému jednání připisují samotní aktéři, tj. zprostředkovat emickou perspektivu“ (Budilová, 2015, s. 15), přičemž mým cílem je získat ucelený holistický obraz určité skupiny či instituce ve společnosti, ze které pocházím (Hendl, 2008).

4.2.1 Polostrukturované rozhovory a aktéři

V rámci svého výzkumu jsem jako primární techniku sběru dat využila částečně řízené rozhovory, které měly předem danou osnovu rozhovoru, sloužící mi jako určitá pomůcka, resp. návod k zamyšlení nad předmětem výzkumu, nikoliv jako direktivní postup kladení otázek respondentům (Toušek, 2012). Součástí rozhovorů s respondenty byly základní a dodatečné otázky, abych mohla zjistit informace od respondentů i „mimoděk“ (tedy mimo připravenou osnovu rozhovoru). Rozhovory s jednotlivými aktéry se uskutečnily v období únor-březen 2019 v jejich domácnosti nebo v místní kavárně Tobruk. Jednotlivým respondentům jsem nejdříve v obecné rovině nastínila téma mé kvalifikační práce a následně je požádala o souhlas s nahráváním jejich odpovědí do telefonu.

Výběr aktérů byl účelový. Snažila jsem se o různorodé věkové, statusové rozčlenění. Mezi aktéry jsou zahrnuti i tři živnostníci a jeden zástupce veřejné komunální sféry. Všechny aktéry znám osobně, což mi umožnilo, doufám, získat odpovědi otevřené, pravdivé, nezkreslené, a citově zabarvené, neboť intimní vztah k místu byl pro mne jednou ze základních premis výzkumu. Pro stanovení vhodného počtu aktérů jsem vycházela z konceptu nasycení, teoretické saturace (Strauss, Corbin, 1999), tedy okamžiku, kdy se v rozhovorech opakovaly stále stejné odpovědi (kategorie) a nedocházelo k získání nových poznatků. Konečný počet aktérů mého výzkumu je 12. Podrobný seznam

respondentů/aktérů je uveden v Tabulce č. 2. Výzkumné otázky byly zaměřeny na:

- respondentův demografický a socioekonomický status - pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, rodinný stav, formu bydlení, eventuálně formu výdělečné činnosti;
- jak konkrétně se respondent dotýká v běžném životě procesy revitalizace, komercializace, privatizace, restituce, a jejich dopady na občanskou obslužnost a vybavenost, životní prostředí, kvalitu jejich života, sousedské soužití, ...;
- popis konkrétních změn respondentova sociálního prostředí (obytný dům, ve kterém žijí, spolužáci, rodina, sousedství, ...);
- důvody, proč respondent zůstává/proč se přistěhoval do dané lokality a naopak důvody, které by respondent vedly k opuštění dané lokality.

4.2.2 Analýza dat

Příznačným aspektem kvalitativního výzkumu je nutnost uspořádat a analyzovat značné množství nestrukturovaných dat (Hendl, 2008). Základní podmínkou etnografického výzkumu je pečlivé psaní poznámek, vytváření kategorizačních schémat, neustálé porovnávání a navrhování stále abstraktnějších kategorií (tamtéž). Kategoriální systém jsem vytvořila ad hoc z empirického materiálu. Tento přístup vychází z toho, že za empirickými indikátory (způsoby chování) stojí latentní kategorie (konstrukty, kódy). Několik podobných kategorií pak ukazuje na jednu ústřední kategorii, která představuje hlavní téma datového materiálu (tamtéž).

Strauss a Corbin (1999) rozlišují tři způsoby kódování: *otevřené*, *axiální* a *selektivní*. Kódy můžeme označit za značky, které mi pomohou najít cestu k cíli, přičemž kódování spočívá ve velmi pozorném pročitání textů s přepsanými rozhovory. Kódy jsem

tvořila podle vlastního vnímání a cítění v souladu s výzkumnými otázkami. Prvotní analýzou textu bylo otevřené kódování, jehož cílem je tematické rozkrytí analyzovaného textu pomocí kódů. Kódovala jsem jednotlivá slova, věty či odstavce, tedy konkrétní jevy jako obecnější kategorie pomocí návodných otázek Kdo? Co? Kdy? Proč? Jak? Jako moc? Jak dlouho? Kvůli čemu?, a to za pomoci nůžek a papíru spolu s barevným označováním slov a odstavců. Další fází analýzy textu bylo axiální kódování, pomocí kterého jsem nejdříve sloučila určité kategorie, vykazující společné komponenty a následně provedla analýzu vztahů mezi kategoriemi se snahou postihnout tu, která propojuje všechny ostatní pomocí paradigmatického modelu: kauzální podmínky, kontext, intervenující podmínky, strategie jednání a interakce, následky, fenomén (Hendl, 2008, s. 250). Třetí fází bylo selektivní kódování, pomocí kterého jsem stanovila hlavní kategorie, vedoucí k získání jedné ústřední kategorie. Pro kvalitativní výzkum je možné také vytvořit kategorie *in vivo*, tedy na základě jazyka informátorů (tamtéž). Zvláštní strategií analýzy je použití *metafor*, které vystihují určitý aspekt prostředí nebo studované skupiny (tamtéž). Ve výsledcích výzkumu jsem využila metafor z odpovědí jednotlivých respondentů jako názvy podkapitol. V rámci analýzy dat jsem vytvořila 6 hlavních kategorií (bytový fond, urbánní prostředí, demografická struktura, ekonomická oblast, sociální oblast, cestovní ruch) - u výsledků výzkumu jsou ztučněny - a z nich vyplývajících 16 subkategorií. V rámci selektivního kódování jsem určila kategorii kvalita života jako ústřední kategorii.

K hlubšímu pochopení významu textu jsem použila interpretativní přístup. Jeho cílem je rekonstrukce subjektivních či sdílených významů, které jednotlivci a skupiny přisuzují realitě. Interpretace, která je analýzou těchto významů, pak umožňuje pochopit jednání zkoumaných jednotlivců a skupin. Proces interpretace zde má podobu hermeneutického kruhu, tedy situace,

kdy částem můžeme porozumět pouze ve vztahu k celku, a celek pochopíme pouze ve vztahu k částem. Interpretativní přístup vychází z představy, že sociální svět je konstituován interaktivním jednáním a pro jedince i skupiny významově strukturovaný. Proto je nutné ho vidět nejdříve očima sledovaného jedince nebo zkoumané skupiny. Interpretace začíná totiž odhadem týkajícím se toho, o čem je text jako celek.

4.3 Výsledky výzkumu

4.3.1 Změna vlastnické struktury bytového fondu

Změna vlastnické struktury **bytového fondu** úzce souvisí s úbytkem původních obyvatel v Petruské čtvrti. Ten byl způsoben buď dobrovolným odchodem – prodejem privatizovaného obecního bytu s cílem odstěhovat se mimo Prahu nebo ze získaného prodeje koupit dva menší byty – anebo odchodem násilným, ale to pouze v případě restituce nemovitosti, následného prodeje celé nemovitosti zahraniční právnické osobě a prudkého zvýšení tržního nájemného (v lepším případě vyplacení „odstupného“). V případě bytů s deregulovaným nájemným neměli původní nájemníci i přes postupné zvyšování nájmu pádný důvod čtvrt' opustit. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že privatizace bytového fondu také často umožnila návrat nemovitostí de facto do rukou fyzických osob v rámci rodinných vazeb – nejčastěji vnuků a vnuček prarodičů, kteří získali v 70. letech dekrety obecních bytů v Petruské čtvrti.

D. S: *„Do čtvrti jsem se přistěhoval v roce 1997 do bytu po dědečkovi. Když jsem měl možnost ho koupit, neváhal jsem. Rodiče mi půjčili. Ted' už tu žiju i se svojí rodinou.“*

B. K.: *„Můj muž bydlel v garsonce po babičce, tu jsme vyměnili se starousedlíky ze sousedství za větší byt, který jsme potom rekonstruovali.“*

Tabulka č. 3 znázorňuje přehled privatizovaných bytů a nebytových prostor od roku 1998. Z tabulky vyplývá, že z celkového počtu 760 bytových jednotek bylo v letech 1998 – 2018 privatizováno 653 bytových jednotek, tj. 85,92%.

Všem respondentům jsem během rozhovoru položila jednoduchou otázku: *„Uvažovali byste o odchodu z Petrské čtvrti kvůli zvyšujícím se nákladům na bydlení nebo občanskou obslužnost“?* Ani jeden z aktérů neodpověděl kladně.

4.3.2 Dílo zkázy = dílo obnovy

První povodeň, o které máme dochované zmínky z Petrské čtvrti, nastala v roce 1280 (Novotný, 2008). Povodeň z roku 2002 zasáhla Petruskou čtvrť nebyvalou měrou (viz Obrázek č. 2 a 3), a to jak mírou poškození, tak mírou revitalizace **urbánního prostředí**. Je nutné si uvědomit, že současná zástavba z 19. a 20. století se nachází na místě původních řečišť tří mlýnů - Nové, Dolní Lodecké a Helmovy - mezi nimiž se kdysi tvořily mělké říční laguny a písčité ostrovy (Bečková, 2016).

I. Š.: *„Příznejme si, že čtvrti hodně pomohly povodně. Město sem najednou nalilo spoustu peněz, které by sem jinak nikdy neinvestovali tak rychle a v takové míře. Jasně, využili toho i soukromí investoři a začali zkupovat co se dalo, ale proč ne. Baráky byly najednou hezčí, obchody byly hezčí. A ceny letěly nahoru.“*

Petrská čtvrť zcela jistě procházela po roce 1989 postupnou revitalizací, ale díky živelní pohromě v roce 2002 byla její stavební revitalizace raketově uspíšena prostřednictvím značné finanční injekce formou veřejných investic. Podle údajů Ministerstva pro místní rozvoj⁵ celkové investice do škod způsobených záplavami

⁵ Údaje se týkají Podprogramu Podpora bydlení – krizový stav: Dotace pro obce na zajištění náhradního ubytování pro osoby, které byly připraveny o možnost užívat byt v důsledku povodní. Dotace obcím na úhradu nákladů na odstranění stavby, části stavby nebo suti po

v roce 2002 činily v Praze v katastrálním území Nové Město 120,935 mil Kč. Mimo tuto částku byly uhrazeny škody na spoluvlastnických domech v Praze ve výši 17,130 mil Kč.

Údaje o poskytnuté pomoci v rámci povodňových škod jsem od Úřadu první městské části nezískala, nicméně záplavy se staly impulsem pro vznik Grantů na opravu domovního fondu, které měly a mají majitelům nemovitostí na území Pražské památkové rezervace, resp. na území Prahy 1, pomoci s financováním finančně náročných oprav: renovace sklepních prostor, výměna oken, renovace fasády, výměna rozvodů (stoupaček). V průběhu posledních deseti let bylo do Petrské čtvrti investováno přes 30,5 mil Kč prostřednictvím tohoto typu grantu (viz Tabulka č. 4.).

J. D.: „Je to asi blbý, ale na povodně vzpomínám ráda. Nikdy jsme si jako lidi nebyli tak blízko, všichni jsme si pomáhali, a lidé si aspoň pořádně uklidili.“

Dodnes je mezi starousedlíky výrazně cítit nostalgie, s jakou na povodeň z roku 2002 vzpomínají jako na dobu nejlepších sousedských vztahů po roce '89, což vyplynulo ze všech 12 rozhovorů.

4.3.3 Jakmile si tu člověk zvykne, už nechce pryč

Výběr aktivit, jež člověk vykonává a do kterých vkládá svůj čas, utváří jeho individuální každodenní geografii tím, jaké prostorové vzory jsou generovány při jejich naplňování. Vytváří si své životní prostory (*life spaces*), poskytující obraz o jeho životních strukturách, odrážejí prostředí, v němž se pohybuje, překážky, s nimiž se setkává, a zdroje, které musí využít pro jejich překonání (Vidovičová, Petrová Kafková, 2012, s. 940).

„S tím, jak lidé stárnou, se mění jejich aktivity a jednání v závislosti na změně jejich preferencí, schopností, zdraví, ale i v důsledku externích vlivů. Typickým příkladem je nízká prostorová mobilita českých seniorů, kteří se ani po odchodu dětí z domácnosti či ovdovění nestěhují, a to ani v případě, že se pro ně byt stává nadměrným“ (tamtéž).

Na jedné straně se jedná o ustálený způsob chování, na straně druhé je velmi limitovaná nabídka vhodných malometrážních a levných bytů. „Senioři totiž často zároveň chtějí setrvat v důvěrně známé lokalitě i po případném stěhování“ (tamtéž).

J. Ch.: *„Jakmile si tu člověk zvykne, už nechce pryč.“*

B. K. *„U nás v domě je pestré věkové složení, ale myslím si, že starších obyvatel spíše ubývá.“*

S. Š.: *„Myslím si, že naše čtvrť je poslední oázou klidného a hezkého bydlení v centru.“*

Přiložené grafy znázorňují jednotlivá **demografická složení** obyvatel Petrské čtvrti. Graf č. 1 znázorňuje věkovou strukturu obyvatel Petrské čtvrti v letech 2001 a 2011. Z porovnání vyplývá vysoký nárůst obyvatel ve věku 25-29 let a naopak propad obyvatel ve věku 50-59 let při posledním sčítání obyvatel v roce 2011. Tyto skutečnosti můžeme vysvětlit dvěma faktory, které ukázal výzkum: a) obyvatelé na konci produktivního věku často přenechali privatizované byty svým dětem a sami se ze čtvrti odstěhovali, b) mladí lidé využili nabídky pronájmu startovacích obecních malometrážních bytů v Samcově ulici, c) do čtvrti se přestěhovali *yuppies* (viz kapitola 2.2.3.). Nicméně zde i nadále zůstává velký počet seniorů, což je možné vysvětlit několika faktory: a) nízkou prostorovou mobilitou, b) vybudováním obecních malometrážních bytů v Samcově ulici, c) prvotní privatizací obecních bytů v letech 1998-2001, kdy bylo skutečně výhodné byt od obce odkoupit. S tím, jak se mění věková struktura obyvatel, mění se i typ odvětví,

ve kterém obyvatelé Petrské čtvrti pracovali v letech 2001 a v roce 2011 (viz Graf č. 3), vzdělanostní struktura (viz Graf č. 4) a ekonomická aktivita obyvatel (viz Graf č. 5). Do čtvrti přicházejí mladí lidé vysokoškolského vzdělání, pracující zejména v maloobchodu, zdravotnictví⁶, službách právního a účetnického charakteru, stravování a pohostinství.

Ačkoliv jsem se původně domnívala o opaku, z výzkumu nevyplývalo, že by v Petrské docházelo ke gentrifikaci. Mohu hovořit „pouze“ o *incumbent upgradingu*, kdy dochází k revitalizaci území, avšak bez vysídlování původních obyvatel. Jako vysoce pozitivní vnímám skutečnost, že je zde silná skupina obyvatel ve věku v rozmezí 35-39 let + 0-9 let, tedy rodin s dětmi, a to i při klesajícím počtu obyvatel v Praze 1 jako celku. Jedná se o generaci vnuků a vnuček, kteří se do Petrské čtvrti přistěhovali do bytů po svých prarodičích a žijí zde se svými rodinami (viz kapitola 5.1.). Důvodem je mmj. vysoký počet vzdělávacích institucí (mateřské školy, základní školy), nabídka volnočasových institucí a bezpochyby též revitalizace parku Lannova na Smetanově nábřeží v roce 2005, který slouží jako dětské a sportovní hřiště a relaxační zóna zároveň.

4.3.4 Houska na krámě

Změnou, která dle výzkumu výrazně ovlivňuje každodenní život obyvatel Petrské čtvrti, je nepochybně nabídka občanské vybavenosti a služeb, při které na sebe narážejí stálí obyvatelé a lidé, kteří v centrální části nežijí, nebydlí, ale pracují zde, nebo se zde denně pohybují, protože je pro ně naopak důležitá vysoká fluktuace lidí, na nichž závisí jejich každodenní příjmy. Rozvoj místní **ekonomiky** byl ovlivněn rychlým růstem sektoru drobných

⁶ Nemocnice Na Františku je dosud v majetku MČ Praha 1 a mnoho obecních služebních bytů pro zaměstnance této nemocnice se nachází právě v Petrské čtvrti (objekty Lodecká/Petrské náměstí, Samcova).

podnikatelů v odvětví maloobchodu, který působí na lokální obyvatelstvo. Nabízené zboží se začalo orientovat na zahraniční turisty a příjmově silnější spotřebitele, čímž došlo ke snížení zastoupení prodejen s potravinami a drobných služeb pro místní obyvatelstvo. Mizí živnosti základní občanské vybavenosti v podobě řeznictví, pekárny, železářství či drobné opravárenské služby, naopak vzrůstá počet obchodů s designovým či uměleckým zbožím a „nenáviděné vietnamské večerky“.

M. B.: *„Před volbama (pozn. autora = komunálními), se to vždycky hemží slibama, jak si zase budeme moci koupit housku na krámě. No tak zavedli nám tu Žabku. Brzo zkrachovali, a teď je místo nich vietnamská večerka. Místo trafiky taky. A ty prodávaj hlavně chlást.“*

J. D.: *„Jen je škoda, že už tu nemáme klasické holičství a kadeřnictví, ale samé ty salóny a barbery shopy nebo jak se tomu říká. Nebýt Simony... (pozn. autora = kadeřnice). V Axe už si také nezaplaveme. Všechna ta centra mají plavanky a na nás už nezbývá místo. Zrušili nám poštu ve Špačkově domě, slibovali nám novou ve Florentinu, ale ta je vlastně jen pro ty jejich sekretářky, aby to měly blízko. A kdo to kdy viděl, aby pasáž byla do kopce? V Lidlu musíte jet po eskalátorech. Z Alberta musíte jít s nákupem do kopce? Kdo to projektoval? Oni vlastně nechťejí, aby tam někdo cizí chodil nakupovat...myslím teda jako místní, pro které jsme my cizí.“*

4.3.5 Nechceme být město duchů

Obchod byl vždy důležitou aktivitou, která přiváděla lidi na veřejná prostranství. Z role oživení veřejného prostoru však postupně přechází do role náhražky veřejné prostoru, kdy je městský prostor - ať již jako interiér krytých nákupních center, nebo jako součást venkovního prostoru – plně podřízen marketingové strategii, privátní kontrole, selekci návštěvníků a manipulaci jejich chování. Takovéto prostory, které formálně vykazují znaky veřejně přístupných míst, a dokonce morfologickou blízkost městským prostorům (atria, pasáže), hrají v životě měst stále větší roli, lidé

v nich tráví stále větší podíl svého času. Stávají se modelem (Kratochvíl, 2015). Bohužel.

Výstavba kancelářských budov či obchodních center v Petřské čtvrti a její dopad na **urbánní** a **sociální prostředí** čtvrti je největším „trnem v revitalizačním oku“ stálých obyvatel. Důvodem je jednak a) vyšší fluktuace lidí přes den, kteří čtvrt' pouze využívají, čímž se snižuje dopravní průjezdnost, resp. zvyšuje dopravní přetíženost, zhoršuje se kvalita ovzduší a zvyšují se ceny poskytovaných služeb, b) přestavba, resp. výstavba administrativních center vede k úbytku **bytového fondu** (viz Tabulka č. 6), c) zvyšuje se **cena** pronájmů bytů z důvodů internacionalizace na trhu práce, neboť v administrativních budovách pracuje značné množství cizinců, kteří disponují vysokými příjmy a vítají pronájem bytu v blízkosti zaměstnání, za který jsou ochotni zaplatit cenu nájmu vyšší než je cena nájmu v místě obvyklá. Po skončení pracovní doby a o víkendech se navíc kancelářské budovy vylidňují a proměňují v „mrtvá města“ (viz Obrázek č. 5).

B. K.: *„Pokud nebude v centru nikdo bydlet, bude to mrtvá zóna, která ve výsledku nebude zajímavá ani pro turisty.“*

B. K.: *„Petřská ulice zmrtněla a nyní se v ní chystá obří výstavba komerčního objektu, proti níž mám velké výhrady. Má narušit i bezprostřední zónu kolem Základní umělecké školy a to je v naprostém rozporu se současným náhledem na bezpečnost dětí apod.“* (viz Obrázky č. 4a, 4b).

Do svého výzkumu jsem zahrнула i respondenty živnostníky – designérky, galeristky. Z výzkumu nevyplývá, že by a priori cílili/y na jednorázovou klientelu **cestovního ruchu** a svoji nabídkou zboží a služeb se snaží zaujmout i místní obyvatele. Ačkoliv nezastírají, že výstavba administrativních center je pro ně výhodná z důvodu většího počtu potencionálních zákazníků, zejména

mladšího věku, na něž cílí svůj sortiment, i ony se domnívají, že přílišná komercializace objektů může vést k „městu duchů“.

L. J.: *„Na začátku jsem vůbec necítila na turisty, tak mě hodně překvapilo druhé léto v Petrské čtvrti, kdy byli mými zákazníky z velké části sympatičtí turisté ze Skandinávie, Německa, Holandska, USA. Ale takoví turisté se tu už moc nevyskytují.“*

I. Š.: *„Výstavba nových komerčních prostor mi v zásadě nevádí, vnímám ji jako možnost rozšíření okruhu návštěvníků galerie. Obecně si ale myslím, že by město mělo vlastnit objekty a pronajímat je za rozumné nájemné, aby se centrum města nestalo „městem duchů“.*

Respondenti se domnívají, že město ani městská část již nemají šanci nějak zásadně ovlivnit urbanistický ráz Petrské čtvrti, a to ani za cenu výstavby malometrážních bytů (viz Tabulka č. 7). Navíc, i v naší čtvrti se nachází mnoho prázdných domů a obecních bytů, které chátrají, a přitom by mohly být využity jako byty pro mladé rodiny nebo pro ty, kteří si nemohou dovolit nájem u soukromých majitelů.⁷

B. D.: *„Výstavba tady není potřeba a ani není, kde. Jsou tu prázdné bytové domy nebo proměněné na hotely.“*

Další „zajímavostí“ Petrské čtvrti jsou nezastavěné proluky. Jak uvádějí sami aktéři, až nápadně často dochází v dané lokalitě ke zřícení původní budovy či demolici na základě prapodivných okolností. Původní stavba je např. prohlášena Stavebním odborem ÚMČ P1 za zdravotně závadnou a zachován je pouze štít budovy z důvodů tzv. „památkové ochrany“ (viz Obrázky č. 6a, 6b).

B. K. *„Pokud historické domy dýchají svojí minulostí, mají génia loci, jsou zajímavé. Když je „vykostíme“, viz běžný fasádismus, a vycpeme betonovou*

⁷ Jak uvedl radní pro oblast majetku MČ Praha 1, na území první městské části se nachází 250 volných bytů ve vlastnictví městské části nebo Magistrátu hl. m. Prahy. Kvalita bytů je, dle jeho slov, tristní (stav k 21. 3. 2019).

hmotou a naděláme z nich unisex kanceláře, a hotelové pokoje, ztrácí svůj potenciál.“

4.3.6 Hotelový krém

Petrská čtvrť má tu výhodu, že na rozdíl od Josefova či Malé Strany nepatří mezi lokality centrální části Prahy, které by se negativně dotýkal masový turismus, neboť na jejím území se nenachází žádná významná historická památka či kulturní instituce, které by způsobovaly koncentrovaný příliv turistů. Přesto je Petrská čtvrť výrazně ovlivněna **cestovním ruchem** prostřednictvím ubytovacích kapacit (viz Tabulka č. 9). Na jedné straně jsou to hotely, na druhé straně sdílené ubytování. V Petřském obvodu se v současné době nachází 21 hotelů, přičemž ulice Na Poříčí je adresou s největším počtem hotelů v Praze v jedné ulici – 9! V této souvislosti je však nutné upozornit na rozdílný postoj obyvatel k oběma typům ubytovacích kapacit.

P. J.: *„Docela by mne zajímalo, proč se ten nový hotel vedle jmenuje Urban Crème? Francouzsky je to přeci krém, a ne smetana. Jestli si tedy tady někdo hraje na smetánku... tak už vidím, jak si doma říkají: Kam pojedeme miláčku? Třeba do Městského krému, co říkáš? ... Tuhle urban english fakt nechápu.“*

L. J.: *„Jsem ráda za nový hotel Republika. Objekt byl prý 10 let nepoužívaný. Lepší hezký hotel než prázdný barák.“*

Z rozhovorů s jednotlivými respondenty vyplynulo, že v každém domě je více než 1/3 bytů investičního charakteru, zpravidla za účelem krátkodobého pronájmu bytu nebo pronájmu v rámci platformy sdíleného ubytování. Nermalou úlohu hraje skutečnost, že Petrská čtvrť je vysoce kosmopolitní a mnoho majitelů nemovitostí nemá české občanství (viz Tabulka č. 5). Vysoce negativní zkušenosti, které s pronájmy bytů v rámci Airbnb vyplývají, vedou všechny respondenty k závěru, že zhoršení životních podmínek, které jsou mmj. nepřímým důsledkem Airbnb,

by byly dostatečným důvodem k jejich opuštění Petrské čtvrti. Většina respondentů přiznává, že výstavba či přestavba hotelů, která se v Petrské čtvrti uskutečnila a stále uskutečňuje, vede sice k úbytku **bytového fondu**, ale na druhou stranu zvyšuje estetickou úroveň celé čtvrti, a to i vzhledem ke svému zacílení na bohatší klientelu turistů, kteří jezdí do Prahy za pamětihodnostmi Prahy (viz Obrázky č. 7a, 7b). Nejedná se tedy o skupiny jezdící do Prahy za účelem zábavy prostřednictvím tzv. „pub crawl“, kteří se většinou ubytovávají právě prostřednictvím sdíleného ubytování „Airbnb“⁸.

4.4 Shrnutí výzkumu

Z analýzy rozhovorů s jednotlivými obyvateli a živnostníky Petrské čtvrti vplynuly tyto základní premisy/závěry, které byly rozebrány v předchozích kapitolách:

- v Petrské čtvrti nedochází ke gentrifikaci, ale „pouze“ k částečnému vysídlování původních obyvatel, přičemž toto vysídlení může být nátlakové i dobrovolné, a to zejména důsledkem restitucí a privatizace bytového fondu od roku 1998 a následného prodeje bytových jednotek;
- hlavním aktérem negativní urbanistické přeměny Petrské čtvrti je komercializace (přestavba/výstavba administrativních budov a obchodních center a hotelů), která vedla k úbytku bytového fondu jako takového a snížení základní občanské vybavenosti;
- hlavním aktérem pozitivní urbanistické přeměny Petrské čtvrti byla povodeň v roce 2002;
- respondenti se nedomnívají, že by výstavba malometrážních bytů zachránila proces vysídlování a navíc na jakékoliv zásahy ze strany územní samosprávy je dle jejich názoru již pozdě;

⁸ Krátkodobé sdílení bytů v rámci platformy Airbnb je v posledních letech problémem všech velkých měst, resp. měst turisticky atraktivních. Samotná problematika by stačila na sepsání samostatné práce, proto se zde nebudu danému tématu více věnovat, i když ze všech rozhovorů jasně vyplynulo, že je to palčivý problém, který se dotýká všech aktérů.

- za zásadní důvody, proč by někteří čtvrť opustili, rozhodně nehrají úlohu náklady na bydlení a občanskou obslužnost (vybavenost), ale zhoršení podmínek kvality života v důsledku komercializace (nárůst tranzitní dopravy a emisí, hluk, nepořádek, úbytek bytové plochy, zvýšení sociálně-patologických jevů, úbytek zeleně, úbytek parkovacích míst);
- revitalizaci Petrské čtvrti ve smyslu celkového oživení chápou obyvatelé pozitivně, nicméně negativní dopady stavební obnovy považují za důsledek tržní ekonomiky po roce 1989 v České republice a evolučního vývoje městské struktury obecně;
- všichni si váží místa, ve kterém žijí.

Pozitivní a i negativní dopady transformačních procesů, které bezprostředně a každodenně ovlivňují sociální a urbánní prostředí obyvatel Petrské čtvrti, jsou shrnuty v Tabulce č. 10. Obyvatelé považují zvýšení kvality života v důsledku oživení městské struktury za hlavní pozitivní dopad transformačních procesů po roce 1989. To samo o sobě jistě není překvapující. Dojde-li však k jejímu výraznému zhoršení, považují to obyvatelé za hlavní negativní dopad komercializace, který vede k opuštění této čtvrti. *Z výzkumu tedy vyplývá hypotéza, že komercializace vede obyvatele k odchodu z Petrské čtvrti.*

V rámci výzkumu bylo pro mne obrovským překvapením, že sdílené ubytování formou platformy Airbnb, resp. jeho sekundární negativní dopady (hluk, vandalismus, rušení nočního klidu, nepořádek v bytovém domě), by mohly být opravdu závažným důvodem k odchodu některých obyvatel z Petrské čtvrti, pokud se nezmění v dohledné době legislativní rámec sdíleného ubytování.

5 ZÁVĚR

V rámci prostorového rámce České republiky došlo po roce 1989 k výrazným politickým, ekonomickým a sociálním změnám. Liberalizace cen, restituce a privatizace nemovitého majetku zcela změnila urbánní charakter centra Prahy a došlo k významné proměně ve fyzické, funkční a sociální prostorové struktuře města. Dynamika těchto transformací měla za následek kvalitativní rozrůzněnost městské struktury ve vnitřním městě nebo na jeho periferii. Proces komercionalizace změnil výrazně centrum města během poměrně krátkého období, a to rekonstrukcí nemovitostí a novou výstavbou víceúčelových komerčních center, což způsobilo řadu problémů. Mezi nejzávažnější patří úbytek obyvatelstva. Ten je však v obecné míře způsoben demografickými procesy a dle odhadů odborníků bude tento trend i nadále pokračovat.

V rámci této bakalářské práce jsem sledovala urbánní a sociální proměnu prostorové struktury centrální části Prahy po roce 1989 a její dopady na každodenní život aktérů Petrské čtvrti z jejich pohledu. Jedná se o analýzu procesů a zachycení mechanismů měnící se prostorové struktury prostřednictvím revitalizace, komercionalizace a gentrifikace. Z provedeného výzkumu vyplývá, že v Petrské čtvrti sice neprobíhá gentrifikace, avšak komercionalizace vede ke zhoršení kvality života a odchodu obyvatel ze zkoumané lokality. Úloha veřejné správy selhává, Praha se vylidňuje a utápí ve vlnách turistického ruchu a pomalu ztrácí jednu z klíčových funkcí města, kterou je setkávat se svými spoluobčany. Klíčové je, aby se lokální urbanisté naučili myslet způsobem, který upřednostňuje zájmy lidí, nad zájmy ekonomickými.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ATKINSON, Robert. 2003. Introduction: Misunderstood Saviour or Vengeful Wrecker? The Many Meanings and Problems of Gentrification. *Urban Studies* 40 (12): 2343-2350.

AUGÉ, Marc. 2008. *Non Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso Books.

BEČKOVÁ, Kateřina. 2018. *Vltava a její břehy: Od Petrské čtvrti po vodě do Troje*. Praha: Paseka.

ČAPEK, Karel. 1980. *Anglické listy*. Praha: Československý spisovatel.

GEHL, Jan. 1996. *Města pro lidi*. Brno: Nadace Partnerství.

GEHL, Jan. 2000. *Život mezi budovami. Užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství.

GIDDENS, Anthony. 2003. *Důsledky modernity*. Praha: SLON

HAMNETT, Chris. 2003. Gentrification and the Middle-class Remaking of Inner London, 1961-2001. *Urban Studies* 40 (12): 2401-2426.

HAMPL, Martin a kol. 1996. *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v ČR*. Praha: Demo Art pro Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy.

HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

KALÁB, Vojtěch. 2012. *Gentrifikace – samozřejmé řešení krize suburbanizace?* Bakalářská práce. Brno: Fakulta sociálních studií, katedra sociologie, MUNI.

KOOLHAAS, Rem. 2014, *Texty*. Praha: Zlatý řez.

KOOLHAAS, Rem. 2006. Brakový prostor. In: Tichá, Jana: *Architektura v informačním věku*. Praha: Zlatý řez.

KRATOCHVÍL, Václav. 2015. *Městský veřejný prostor*. Praha: Zlatý řez.

KRÁSNÝ, Tomáš. 1990. *Mezinárodní srovnání maloobchodní sítě*. Praha: Výzkumný ústav obchodu.

KUNC, Josef, TONEV Petr, FRANTÁL Bohumil, SZCYRBA Zdeněk. 2012. Nákupní spád, nákupní chování a nákupní centra: příklad brněnské aglomerace – příspěvek ke studiu denních urbánních systémů. Praha: *Sociologický časopis* 48 (5): 879-910.

LEY, David. 1983. *A Social Geography of the City*. New York: Harper and Row.

LINHART, Jan, PETRUSEK Miloslav, VODÁKOVÁ Alena., MAŘÍKOVÁ, Hana. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.

LOGAN, John R., MOLOTCH Harvey L. 1987. *Urban fortunes. The Political Economy of Place*. Berkeley: University of California Press.

NOVOTNÁ, Alena. 2007. *Gentrifikace: Příklad Prahy - Holešovic?* Bakalářská práce. Brno: Fakulta sociálních studií, katedra sociologie, MUNI.

NOVOTNÝ, Pavel. 2008. *Petrská čtvrť dům od domu*. Praha: Nakladatelství Libri, s.r.o.

OUŘEDNÍČEK, Martin, TEMELOVÁ Jana. 2009. Twenty years after socialism: the transformation of Prague's inner structure. *Studia Sociologia* 54 (1): 625-631.

PECHOVÁ, Magdaléna. 2016. *Sociální a stavební aspekty gentrifikace ve vnitřním městě Českých Budějovic*. Bakalářská práce. České Budějovice: Pedagogická fakulta, katedra geografie, Jihočeská univerzita.

RUMPEL, Petr, SLACH Ondřej 2012. Je Ostrava „smršťujícím se městem“?. Praha: *Sociologický časopis* 48 (5): 859-878.

SMITH, Neil. 1979. Toward theory of gentrification : A back to the city movement by capital, not people. *In Journal of the American Planning Association* 45 (4): 462-465.

SMITH, Neil. 2002. New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. In: Brenner, Neil, Nik, Theodore (eds.) *Spaces of Neoliberalism, Urban Restructuring in North America and Western Europe*. Oxford: Blackwell: 80-103.

SMITH, Neil. 2003. *Gentrification and the rent gap: Annals of the Association of American Geographers 77*": 462-465.

STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení podané ruce. Nakladatelství Albert Boskovic.

SÝKORA, Jan. 2017. *Rezidenční proměny a proces gentrifikace v pražských Holešovicích*. Diplomová práce. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

SÝKORA, Luděk. 1993. Gentrifikace: mění se tvář vnitřních měst. In: Sýkora, L. (ed.): *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

SÝKORA, Luděk. 1996. Transformace fyzického a sociálního prostředí Prahy. In: Hampl, M. et al., *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy: 361-392.

SÝKORA, Luděk. 2000. *Changes in the internal spatial structure of post-communist Prague*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

SÝKORA, Luděk. 2007. The Czech case study – Social inequalities in urban areas and their relations with competitiveness in the Czech Republic. In: Szirmai, V. (ed.): *Social Inequalities in Urban Areas and Globalization: The Case of Central Europe*, Pécs: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences: 77-104.

SÝKORA, Luděk, BOUZAROVSKI Stefan. 2012. Multiple Transformations: Conceptualising the Post-communist Urban Transition. *Urban Studies* 41(1): 43-60.

TONKISS, Fran. 2005. *Space, The City and Social Theory: Social Relations and Urban Forms*. Cambridge: Polity Press.

TOUŠEK, Ladislav. 2012. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In: Hirt, T. (a kol.): *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

VARADY, David. P. 1986. *Neighborhood Upgrading – A Realistic Assesment*. State University of New York Press.

VIDOVIČOVÁ, Lucie, PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. 2012. Aktivita seniorů ve velkých městech: zdraví, prostor a subjektivní kvalita života. Praha: *Sociologický časopis* 48 (5): 939-964.

ZUKIN, Sharon. 1998. Urban Lifestyles: Diversity and Standardization in Spaces of Consumption. *Urban Studies* 35 (5-6): 825-839.

Internetové zdroje:

NOD ROXY. *Pozvánka na událost: RAFANI ART APARTMENT IN THE HEART OF THE CITY*. Staženo 28. 3. 2019.

<https://nod.roxy.cz/events/detail/441/rafani-art-apartment-in-the-heart-of-the-city?date=2019-03-05>

Proti šedi.cz. 2011. *Zpívání hymny v Palladiu*. Staženo 2. 4. 2019.

<http://archiv.protisedi.cz/article/zpivani-hymny-v-palladiu>

KAŠPAROVÁ, Karolína. 2008. FINMAG. *Gentrifikace. Když přicházejí lepší lidi. (A po nich ještě lepší)*. Staženo 2. 4. 2019.

<https://finmag.penize.cz/kaleidoskop/380406-gentrifikace-kdyz-prichazeji-lepsi-lidi-a-po-nich-jeste-lepsi>

BENEŠOVÁ, Zuzana. 2018. FORBES. *Je Airbnb pro města skutečně hrozba, nebo se dá bydlení sdílet bez problémů?* Staženo 28. 3.

2019. <https://www.forbes.cz/je-airbnb-pro-mesta-skutecne-hrozba-nebo-se-da-bydleni-sdilet-bez-problemu/>

Statistická data byla čerpána z:

Český statistický úřad: Registr sčítacích obvodů a budov -
https://www.czso.cz/csu/rso/registr_scitacich_obvodu

Český statistický úřad: Sčítání lidu bytů a domů 2001 –
<https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu>

Český statistický úřad: Sčítání lidu bytů a domů 2011 -
<https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu>

Úřad Městské části Praha 1 – www.praha1.cz

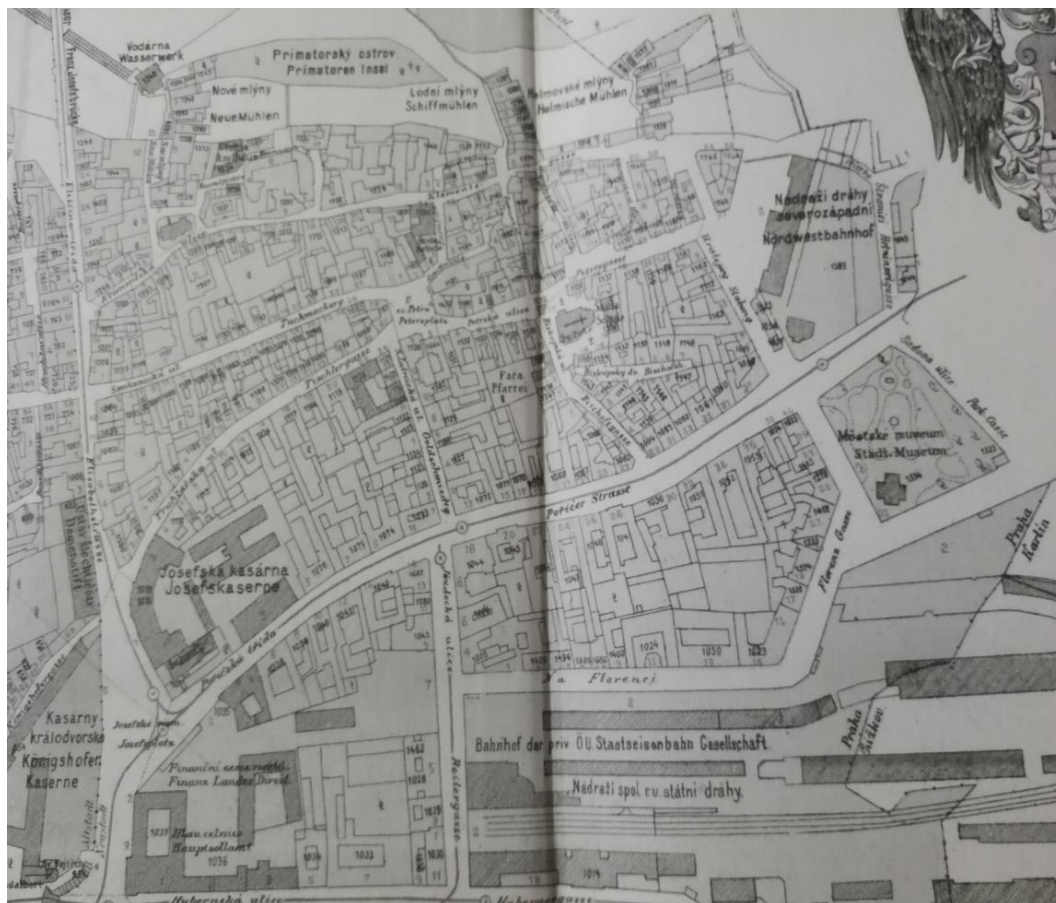
Úřad Městské části Praha 1: Oddělení územního rozvoje

Úřad Městské části Praha 1: Odbor technicko a majetkové správy

7 PŘÍLOHY

Příloha 1 – Mapky

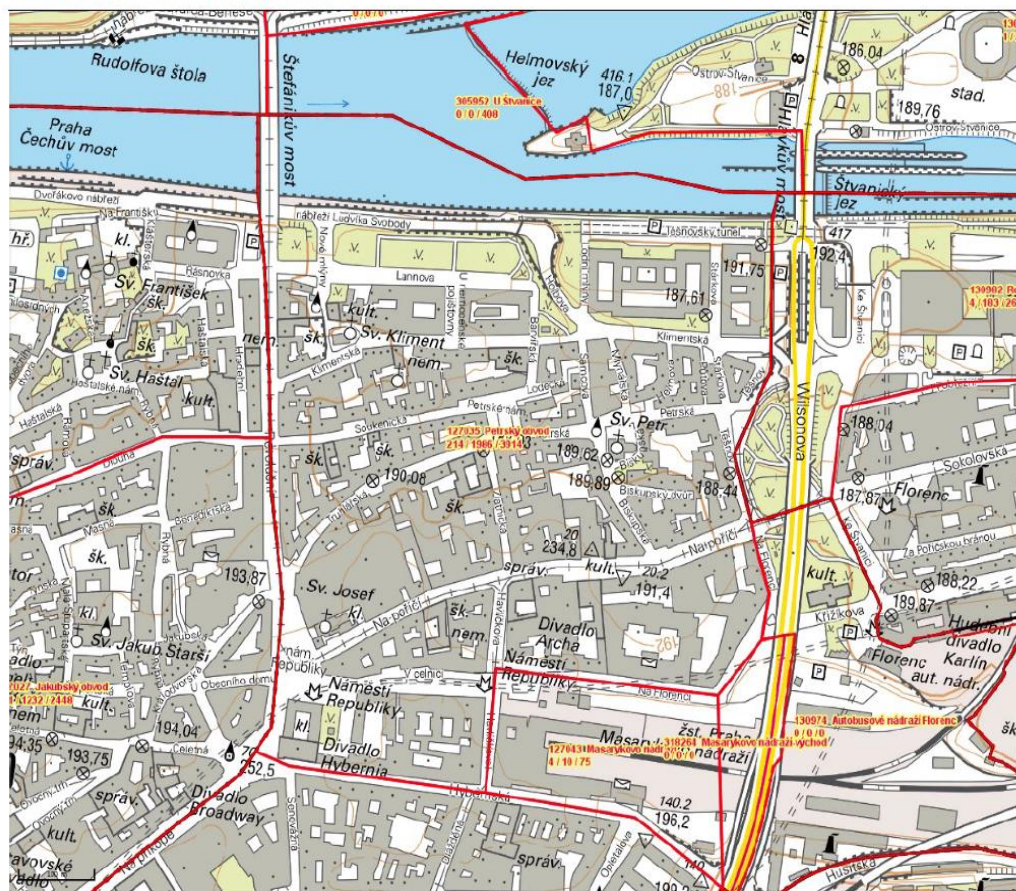
Mapa č. 1: historická mapa Petrské čtvrti

Zdroj: Výřez z Polohopisného plánu Prahy 1 (1:4000) sestaveného městským geometrem Alfrédem Hurtigem a vydaného F. Kytkou, Praha 1891)

Mapa č. 2: Petrský obvod (Zdroj: Registr sčítacích obvodů a budov – staženo 2. 4. 2019)

Základní sídelní jednotka: Petrský obvod, 127035

Datum načtení mapy: 24. 2019 11:11:12

Odkaz na mapu: <http://api.czo.cz/80/iso4/mapa.jsp/?id=2&obrv=1&id=9219275&kod=47&kod=127035&id=3>

Podkladové data © ČÚZK

Registr sčítacích obvodů a budov © ČSÚ

ČESKÝ
STATISTICKÝ
ÚŘAD

Seznam ulic Petrského obvodu – seřazen abecedně:

Barvířská, Biskupská, Biskupský dvůr, Helмова, Holbova, Klimentská, Lodecká, Lodní mlýny, Mlynářská, nábř. Ludvíka Svobody, Na Poříčí, Nové Mlýny, Novomlýnská, Petřská, Petřské náměstí, Půtova, Revoluční, Samcova, Soukenická, Stárkova, Těšnov, Truhlářská, U nemocenské pojišťovny, Zlatnická

Příloha 2 – Tabulky

Tabulka č. 1: Počet obyvatel Petrské čtvrti od roku 1990

období	1990	1991	1996	2001	2005	2011	2018
počet obyvatel	6 615	5 250	4 638	4 256	3 960	3 914	3 627

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 2: Přehled aktérů výzkumu

Jméno	Povolání	Typ odvětví	Věk	Status
Martina Bauerová	operní pěvkyně	umělecké	51	obyvatelka
David Bodeček	radní ÚMČP1	veřejná správa	38	nový obyvatel
Jan Chylík	programátor	oblast IT	39	nový obyvatel
Lucia Jamrichová	návrhářka	tvůrčí	39	živnostník
Michal Jaroš	řemeslník	maloobchod	38	obyvatel
Pavla Johnssonová	profesorka	vzdělání	53	obyvatelka
Blanka Kovaříková	spisovatelka	tvůrčí	62	obyvatelka
Pavel Novotný	hudebník	zábavní	68	obyvatel
David Soukup	ředitel	veřejná správa	43	obyvatel
Vendula Stoklásková	návrhářka	tvůrčí	37	živnostník
Susanka Špičková	důchodkyně	v domácnosti	62	obyvatelka
Ivana Špičáková	výtvarnice	tvůrčí	45	živnostník

Tabulka č. 3: Přehled privatizovaných bytových a nebytových jednotek od roku 1998 (Zdroj: Odbor technické a majetkové správy ÚMČ Praha 1)

č. p.	ulice	č. or.	počet jednotek	z toho nebytů	z toho bytů	prodáno bytů
1065	Biskupská	1	13	2	11	11
1140	Biskupská	6	18	4	14	14
1154	Biskupský dvůr	1	29	2	27	26
1208	Klimentská	12	13	2	11	8
1209	Klimentská	14	10	3	7	7
1210	Klimentská	16	9	1	8	8
1552	Klimentská	3	13	1	12	11
2061	Klimentská	21	134	29	105	98
1206	Lodecká	2	34	3	31	29
1061	Na Poříčí	37	15	2	13	1
1045	Na Poříčí	22	17	3	14	10
1053	Na Poříčí	44	17	2	15	11
1062	Na Poříčí	35	15	3	12	2
1894	Na Poříčí	46	26	1	25	21
1540	nábř. L. Svobody	6	38	0	38	31
1237	Novomlýnská	2	26	5	21	21
1161	Petrská	24	40	6	34	31
1171	Petrská	21	16	4	12	10
1426	Petrská	1	19	3	16	15
1185	Petrské n.	2	14	1	13	12
1097	Petrské nám.	7	21	3	18	16
1006	Revoluční	5	51	17	34	33
1202	Revoluční	20	18	4	14	13
1403	Revoluční	28	42	5	37	33
1094	Soukenická	22	11	2	9	7
1096	Soukenická	30	7	1	6	1
1187	Soukenická	29	18	3	15	13
1196	Soukenická	11	43	10	33	29
1197	Soukenická	7	10	2	8	8
1665	Soukenická	36	6	2	4	4
2060	Soukenická	27	20	5	15	13
1099	Truhlářská	31	13	0	13	11
1101	Truhlářská	19	6	1	5	5
1102	Truhlářská	17	7	2	5	5
1229	U nemoc. pojišťovny	4	39	3	36	30
1230	U nemoc. pojišťovny	2	36	2	34	25
1123	Zlatnická	9	5	1	4	4
1129	Zlatnická	8	31	3	28	24
1401	Zlatnická	15	5	2	3	2
Celkem			905	145	760	653

Tabulka č. 4: Přehled přidělených Grantů na opravu domovního fondu v letech 2008-2018 v Petrské čtvrti (Zdroj: MČ Praha 1)

období	přiděleno v Petrské čtvrti v Kč	celkem v Kč	podíl v %
2008	4 026 000,00	39 833 584,00	10,11
2009	1 310 000,00	19 103 000,00	6,86
2010	2 999 570,00	25 096 601,00	11,95
2011	=	=	=
2012	=	=	=
2013	=	=	=
2014	7 495 823,00	59 784 966,00	12,54
2015	1 425 950,00	24 984 000,00	5,71
2016	5 839 900,00	24 917 000,00	23,44
2017	3 605 000,00	20 279 000,00	17,78
2018	3 859 000,00	30 000 000,00	12,86
celkem	30 561 243,00	243 998 151,00	=

Tabulka č. 5: Přehled nejčastějšího typu občanství obyvatel Petrské čtvrti v letech 2001 a 2011 (Zdroj: ČSÚ – SBDL 2001, 2011)

občanství	2001	2011
Česká republika	2871	2656
Ruská federace	112	150
Italská republika	42	87
Slovenská republika	89	75
Spolková republika Německo	47	73
Francouzská republika	56	56
Řecká republika	41	44
Čínská lidová republika	32	41
Spojené království VB a Sev. Irsko	56	41
Spojené státy americké	43	40
Španělské království	31	38
Dánské království	22	36
Ukrajina	48	35
Finská republika	11	20

Tabulka č. 6: přehled přestavby nemovitostí na administrativní budovy po roce 2000

Poznámka: celková změna činí minus 19 bytů

čp.	ulice	poslední využití	stavební úpravy	změna	reálně
1235	Klimentská	administrativa	rekonstrukce		poliklinika Klimentská
1060	Na Poříčí	BD	dostavba a nástavba	-3	BD
1158	Petrská	administrativa	přístavba	0	projekt - bývalá tel. ústředna
1166	Petrská	administrativa	nástavba	?	projekt - sesuv
1169	Petrská	BD	nástavba	-9	administrativa
1170	Petrská	BD	nástavba	-7	administrativa
1216	Petrská	proluka	novostavba		Prague City Centre
1134	Petrská	polyfunkce	vestavba	?	administrativa
1502	Revoluční	administrativa	novostavba	0	administrativa

(Zdroj: ÚMČ P1 – odbor územního rozvoje)

Tabulka č. 7: přehled výstavby bytových domů po roce 2000 ve vlastnictví Městské části Praha 1 (malometrážní byty)

Poznámka: celková změna činí plus 83 bytů

čp.	ulice	poslední využití	stavební úpravy	změna	reálně
1234	Lannova	proluka	novostavba	16	polyfunkční dům Lannova
1550	Lodecká	tělocvična	novostavba	28	MČ P1
2125	Samcova	MŠ	novostavba	39	MČ P1

(Zdroj: ÚMČ P1 – odbor územního rozvoje)

Tabulka č. 8: přehled výstavby bytových domů po roce 2000 v soukromém vlastnictví

Poznámka: celková změna činí plus 54 bytů

čp.	ulice	poslední využití	stavební úpravy	změna	reálně
1245	Klimentská	1.NP objekt	novostavba	6	BD - apartmány
1061	Na Poříčí	BD	vestavba	1	BD
1062	Na Poříčí	BD	vestavba	2	BD
1054	Na Poříčí	proluka	novostavba	8	BD - apartmány
1133	Petrská	BD	nástavba	20	BD
1664	Petrské náměstí	BD	nástavba	3	BD
1089	Soukenická	nyní proluka	novostavba	4	BD - apartmány
1530	Soukenická	BD	nástavba a přístavba	3	BD - apartmány
1091	Soukenická	proluka	novostavba	9	BD
1105	Truhlářská	BD	nástavba	-2	BD

(Zdroj: ÚMČ P1 – odbor územního rozvoje)

Tabulka č. 9: přehled přestavby bytových domů na hotely po roce 2000
Poznámka: celková změna činí mínus 15 bytů

čp.	ulice	poslední využití	stavební úpravy	změna	reálně
1168	Helmova	proluka	novostavba		hotel
2006	Klimentská	?	vestavba	?	MOODs boutique hotel
1213	Klimentská	polyfunkce	nástavba	6	Clement hotel
1048	Na Poříčí	administrativa		0	Motel One hotel
1167	Petrská	?	nástavba	?	Embassy hotel
1168	Petrská	polyfunkce		-9	Republika hotel
1188	Soukenická	polyfunkce		-7	UNIC Prague hotel
1117	Truhlářská	BD?		?	Grand Majestic Plaza hotel
1126	Zlatnická	BD	dostavba	-5	Cosmopolitan hotel

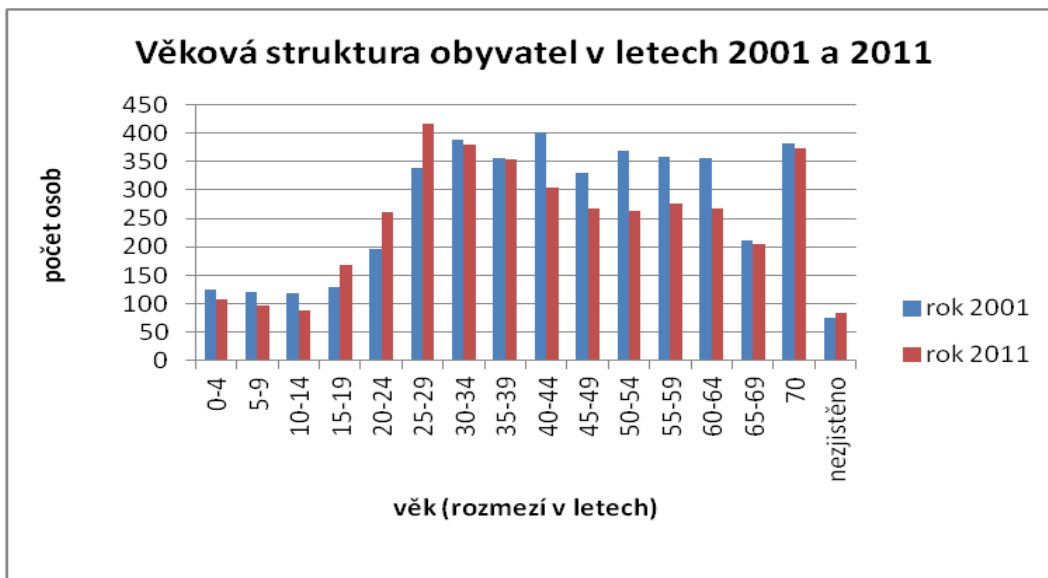
(Zdroj: ÚMČ P1 – odbor územního rozvoje)

Tabulka č. 10: Přehled hlavních pozitivních a negativní dopadů transformačních procesů po roce 1989 na obyvatele Petrské čtvrti

Pozitivní efekty	Negativní efekty
zlepšení kvality života	nárůst kancelářských budov
revitalizace území jako celku	úbytek cenově dostupného bydlení
zvýšení hodnoty nemovitostí	úbytek bytového fondu
zvýšený sociální mix	nárůst turistického ruchu
zvýšený národnostní mix	dopravní přetíženost
zvýšení estetické hodnoty místa	nárůst cen nájmu
zlepšení občanské vybavenosti	omezení občanské vybavenosti
zvýšená nabídka vzdělávání	úbytek zeleně
zvýšená nabídka služeb	zhoršení životního prostředí
zvýšená nabídka volnočasových aktivit	sociálně-patologické jevy
	snížený počet parkovacích míst

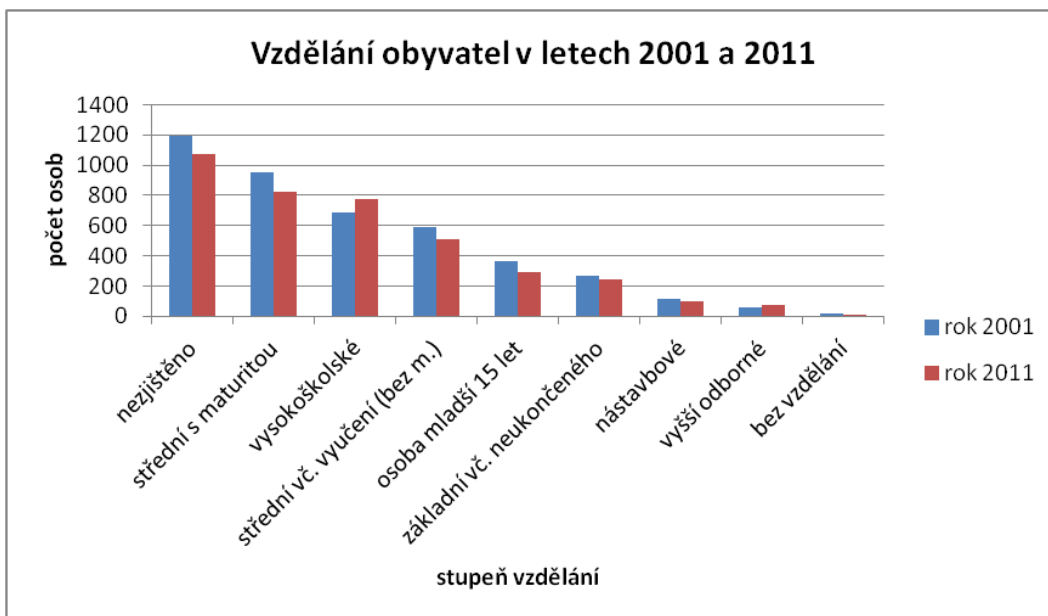
Příloha 3 – Grafy

Graf č. 1: Věková struktura obyvatel Petrské čtvrti v letech 2001 a 2011

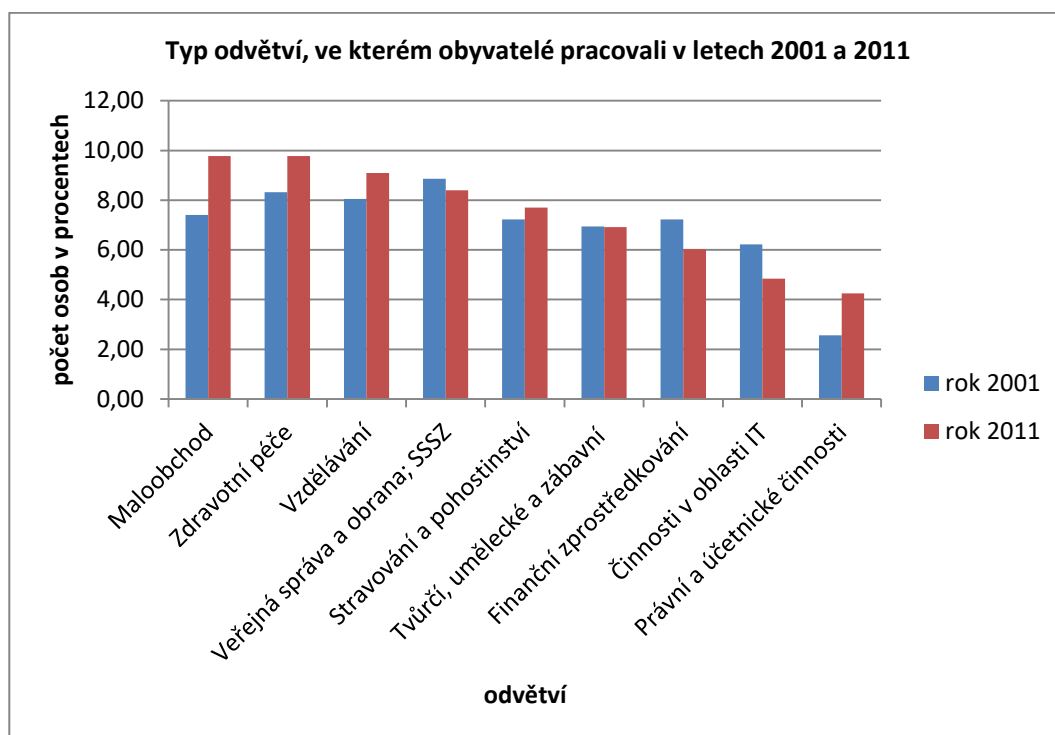
Zdroj: ČSÚ – SBDL 2001, 2011

Graf č. 2: Vzdělanostní struktura obyvatel Petrské čtvrti v letech 2001 a 2011

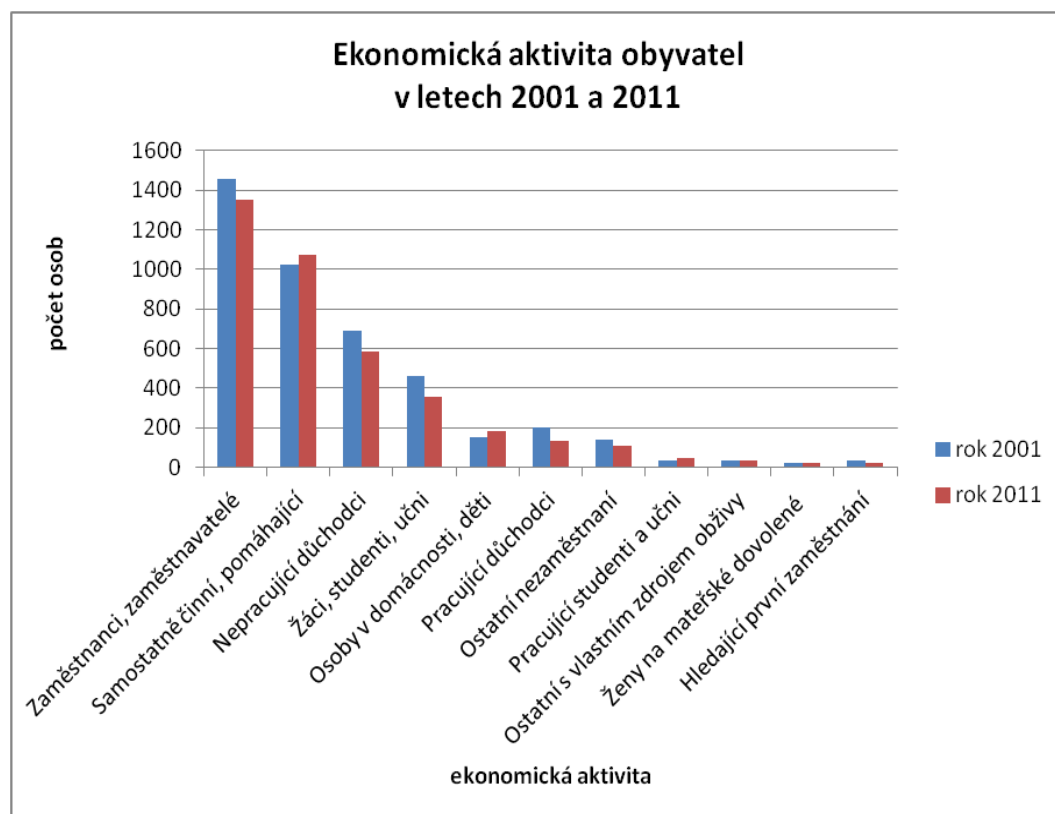
Zdroj: ČSÚ – SBDL 2001, 2011

Graf č. 3: Typ odvětví, ve kterém pracovali obyvatelé Petrské čtvrti v letech 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ – SBDL 2001, 2011

Graf č. 4: Ekonomická aktivita obyvatel Petrské čtvrti v letech 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ – SBDL 2001, 2011

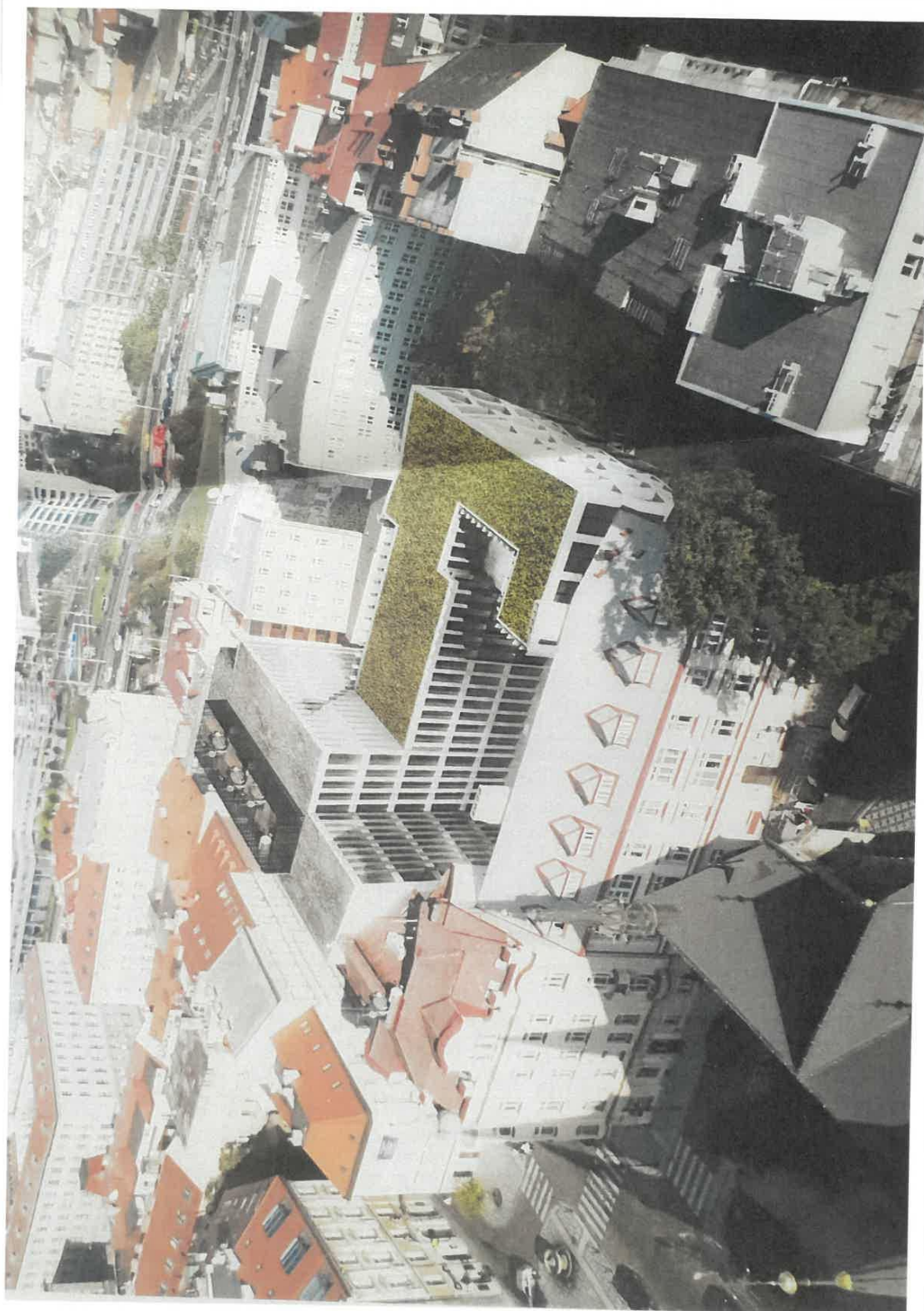
Obrázek č. 2: zaplavené území Petrská/Mlynářská ulice dne 16.8. 2002
(Zdroj: archiv autora)

Obrázek č. 3: ulice Biskupský dvůr po povodni v roce 2002 – 26. 8. 2002
(Zdroj: archiv autora)

Obrázek č. 4a – vizualizace Petrská 18 – přestavba telefonní ústředny na kancelářskou budovu pro 562 zaměstnanců
(Zdroj: Projektová dokumentace Charlton, a.s.)

Obrázek č. 4b – býv. telefonní ústředna Petrská 18 – stav dne 25. 4. 2019
(Zdroj: archiv autora)

Obrázek č. 5 – OC Florentinum v neděli – 28. 4. 2019
(Zdroj: archiv autora)

Obrázky č. 6a, 6b - proluky v Soukenické ulici č.12 a č.16 – duben 2019
(Zdroj: archiv autora)

Obrázky č. 7a, 7b – hotel Urban Crème v ulici Na Poříčí – stav proluky v roce 2002 a současný stav v roce 2019 (Zdroj: archiv autora)

8 RESUMÉ

Prague has quickly adapted itself to economic trends, and thus has been hit by the wave of globalization processes of the 1990s, whether it is business services or multinational corporations and all the revitalization of the city center, but without sufficient and transparent legislation. The result of these processes was, in particular, the replacement of housing by commercial functions and insensitive urban interventions with the aim of short-term ownership of real estate at the expense of future use for publicly beneficial, socially and culturally-oriented activities, resulting in depopulation of the city center.

However, the aim of this work is not to provide a comprehensive excursion into the issue of depopulation, but rather to describe the impacts on the daily life of actors in the center of Prague as a result of the transformation processes of revitalization, commercialization and gentrification. The research shows that although there is no gentrification in the Petřská quarter, commercialization leads to the deterioration in the quality of life and the outflow of people from the surveyed area. The role of public administration is failing, Prague is depopulating and drowning in the waves of tourism and is slowly losing one of the key functions of the city to meet with its fellow citizens. It is crucial that local urban planners learn to think in a way that favors people's interests over economic interests.

To write this work I was inspired by the simple fact that I am a resident of Prague 1 and changes that personally touch me on the process of depopulating the historic city center. Although this is a highly discussed issue, there is no doubt that this trend will continue for various reasons.